

159367

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI SANATLAR ANABİLİM DALI
SERAMİK EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**AVANOS SERAMİK VE ÇÖMLEK ATÖLYELERİNDE
ÇIRAKLIK EĞİTİMİ YOLUYLA MESLEK EDİNİM ELEMANLARIN
DURUMU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Evren SERTALP**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gülsün PARLAR**

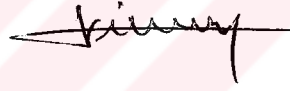
Ankara-2005

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne Evren SERTALP'e ait 'Avanos Seramik Ve Çömlek Atölyelerinde Çıraklık Yoluyla Meslek Edinmiş Elemanların Durumu Üzerine Bir Araştırma' adlı çalışma, jürimiz tarafından Uygulamalı Sanatlar Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

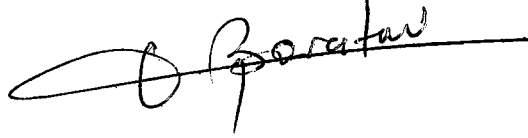
Başkan - Prof. Dr. Gülsün PARLAR

Üye - Doç. Dr. Vildan ÇETİNTAŞ

Üye - Yrd. Doç. Dr. Olcay Çelik BORATAV

ÖZET

AVANOS SERAMİK VE ÇÖMLEK ATÖLYELERİNDE ÇIRAKLIK EĞİTİMİ YOLUYLA MESLEK EDİNİMİŞ ELEMANLARIN DURUMU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Avanos, Anadolu'da çok eskiden beri çömlek üretiminin yapıldığı en önemli merkezlerden birisidir. Çömlekçiliğin kesin olarak ne zaman başladığı tespit edilemeyen Avanos'da, halen günümüzde de üretim etkin bir biçimde devam etmektedir. Bu zanaat, başlangıcından beri diğer sektörlerde olduğu gibi usta çırak ilişkisi içinde gelişmiştir. Bu anlamdaki gelişim, atölyelerdeki ustaların zaman içerisinde çıraklarına aktardığı bilgilerle sağlanmıştır. Bu araştırmanın amacı, günümüze kadar gelen bu köklü sanatın, Avanos'da ki uygulayıcılarının, sektördeki durumunu araştırmaktır.

Toplumlarda zanaat kavramı, her ne konuda olursa olsun üretimde belli özellikler taşıyarak toplumun kimliğini ve kendine has bakış açısını belirler ve zanaatçılık, bu özel durumu dolayısıyla üretim ve gelişim çizgisini kendisi oluşturur. Avanos da ki çömlekçilik yüzyıllardan beri sade çizgisiyle çok fazla değişikliğe uğramadan kendi standardını korumayı bilmiştir. Dönem dönem üretim- satış gelenek- eğitim çizgisinde aksaklıklar olmasına rağmen klasik Avanos çömlekçiliği, değerinden hiçbir şey kaybetmeyerek gelişimini sağlamaya çalışmıştır.

Devlet bu konudaki standardı yükseltmek, seramik ve çömlekçiliğin gelişmesini sağlamak için, Nevşehir'de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Mesleki Eğitim Merkezi'ni kurmuştur. Fakat ustaları ve çırakları yetiştirmek için kurulan bu merkez, ustalara ve burada bulunan çıraklara istenilen eğitimi verememektedir. Bu merkezin yararının ve işlevlerinin yeteri kadar anlatılamaması ve halkın bu merkeze olan ilgisizliği bunun en büyük sebebidir. Aynı zamanda Avanos Endüstri ve Meslek Lisesinde seramik bölümü faaliyettedir. Ancak bu bölümde okuyan öğrenciler ise parmakla sayılacak kadar azdır.

Araştırma; Avanos seramik atölyelerinde çalışan ustalar ve çırakların yaptıkları işler, ustaların çıraklarını hangi yollarla nasıl yetiştirdiği ve atölyelerin

işleyişi konularını kapsamaktadır. Bunun yanı sıra bölgede seramik eğitimi veren Avanos Endüstri Meslek Lisesi ve Nevşehir'deki Mesleki Eğitim Merkezinin geleneksel Avanos çömlekçiliğine katkıları da incelenmiştir. Bu doğrultu da yapılan çalışmada Avanos'daki usta çırak ilişkisi ile hayatta kalmaya çalışan çömlekçilik zanaatının uygulayıcılarının durumu incelenmiştir.

ABSTRACT

CASE STUDY ON THE SITUATION OF EMPLOYEES WHO GOT THEIR PROFESSIONS BY THE APPRENTICESHIP TRAINING AT THE CERAMIC AND POTTERY ATELIERS

Avanos has been one of the most important pottery production centers in Anatolia throughout the history. Though the starting time of pottery production could not be precisely determined, the production is still going on effectively in Avanos. This craft has been progressed with regard to apprenticeship-master relations similar to other sectors of business. The progress has been provided by masters, transferring their knowledge to apprenticeships through out the time. The aim of this study is to search the situation of the people in the sector who have been practicing this throughgoing craft in Avanos.

Craft term, independent from the subject, having its own properties in production and setting its own scope of view, forms its own production and progress line in societies. Pottery in Avanos preserving the naive and simple features, could succeed to save its standards without being exposed to change a lot. The classical Avanos pottery has aimed to improve without losing its features in spite of the problems that have arisen periodically in regards to the production, sale, tradition and education lines.

Government has established the Professional Training Institution in Nevşehir affiliated to the Ministry of Education to increase the standards of the sector and to provide progress in the ceramic and pottery. However the institution established for training masters and apprenticeships has been insufficient to achieve its establishing aims because of two reasons; first the benefits and functions of the institution couldn't be understood and the second reason is the lack of interest of the community. By the same time there is a ceramic division effective in the Industry and Craft School in Avanos with a few attending students to mention about.

The works of the masters and apprenticeships working in the ceramic ateliers in Avanos, the methods and the features used by masters through the training of apprenticeships, the way the ateliers are operated s are the subjects of this study. In addition to this, the contributions of the ceramic training provided in the region by Industry and Craft School in Avanos and Professional Training Instution in Nevsehir to the traditioanl Avanos Pottery is also examined. In this scope, the situation of the practicers of the pottery craft in Avanos which is fighting to maintain its features with the master-aprenticeship relation will be examined.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın planlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve bitiş aşamasına kadar olan süreçte eleştirileriyle yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Gülsün PARLAR’a sonsuz teşekkür ederim.

Yardımlarını esirgemeyen ve her zaman olumlu eleştirileriyle yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Olcay ÇELİK BORATAV’a ve değerli zamanını bana ayırarak destek olan Yrd. Doç. Dr. Özlem ALP’e teşekkürü borç bilirim.

Sabırlarından, yardımlarından ve verdikleri destekten ötürü, Arş. Gör. Emrah PEK ve Saranaz AZADEOĞLU’na, grafiklerin çıkartılması ve değerlendirme aşamasındaki yardımları için Mert SİPAHİOĞLU’na, fotoğrafların çekilmesi ve sunum aşamasındaki yardımları için M.S.Kerem AGUN’ a teşekkür ederim.

Desteğini ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Sevgi KARTARI’ ya teşekkür ederim.

Avanos halkına, başta Mümtaz KÖRÜKÇÜ ve atölyelerde çalışan ustalar ve çıraqlara, “Sırça” çalışanlarına gösterdikleri yakınlık ve çaba için, Nevşehir Mesleki Eğitim Merkezi müdürü Doğan KÜREKLİ’ye ve Avanos Endüstri ve Meslek Lisesi’si müdürü Ali İhsan GEÇİCİ’ye teşekkür ederim.

Maddi, manevi her zaman ve her konuda yanımda olan, bana hep olumlu ve iyi yönde yol gösteren annem F.Bengü SERTALP ve babam C.Erol SERTALP’e sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR CETVELİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 AMAÇ	1
1.2 ÖNEM	2
1.3 YÖNTEM	2
1.3.1 Kavramsal Çerçeve.....	2
1.3.2 Varsayımlar	4
1.4 KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	4
1.4.1 Kapsam	4
1.4.2 Evren	4
1.4.3 Örneklem	5
1.4.4 Sınırlılık	5
1.5 VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	5
1.6 TANIMLAR	6

BÖLÜM II

SERAMİK VE ÇÖMLEKÇİLİK

2.1 SERAMİK VE ÇÖMLEKÇİLİĞİN TANIMI, TARİHİ	9
2.2 TÜRKİYE'DE SERAMİK	12

BÖLÜM III

AVANOS ÇÖMLEKÇİLİĞİ TARİHİ

3.1 AVANOS	18
3.2 AVANOS ÇÖMLEKÇİLİĞİ VE SERAMİK	21

BÖLÜM IV

AVANOS DA SERAMİK EĞİTİMİ

4.1 ATÖLYE ÇALIŞMA YAPISI VE ATÖLYELERDEKİ EĞİTİM	23
4.1.1. KIRMA	23
4.1.2. ELEME	23
4.1.3. KARIŞTIRMA	24
4.1.4. EZME	24
4.1.5. DİNLENDİRME	24
4.1.6. ŞEKİLLENDİRME	25
4.1.7. KURUTMA	25
4.1.8. PİŞİRME	26
4.2 ATÖLYEDE USTALARIN YAPTIĞI İŞLER	27
4.3 ATÖLYEDE ÇIRAKLARIN YAPTIĞI İŞLER	29
4.4 NEVŞEHİR MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ	31
4.5 AVANOS ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	34

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

5.1 Değerlendirme	37
--------------------------------	-----------

BÖLÜM VI

SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1 Sonuç	48
6.2 Öneriler	52

KAYNAKÇA	54
-----------------------	-----------

EKLER

EK – 1 Anket Formu Örneği	56
EK – 2 Fotoğraflar	
Atölyeler ve Yapılan İşlerin Fotoğrafları	61
Atölyelerin Kullandıkları Fırınlara Fotoğrafları	97
Usta ve Çırakların Fotoğrafları	104

KISALTMALAR CETVELİ

M.E.M

Mesleki Eğitim Merkezi

A.M.M

Anadolu Medeniyetler Müzesi

İ.T.Ü

İstanbul Teknik Üniversitesi

G.S.F

Güzel Sanatlar Fakültesi

YTL

Yeni Türk Lirası

M.Ö

Milattan Önce

M.S

Milattan Sonra

y.y

Yüzyıl

v.b

Ve Benzeri

GRAFİK LİSTESİ

Anket sonucuna göre çıkan grafikler

1. Sorunun Grafiği	37
2. Sorunun Grafiği	38
3. Sorunun Grafiği	38
4. Sorunun Grafiği	39
5. Sorunun Grafiği	39
6. Sorunun Grafiği	40
7. Sorunun Grafiği	40
8. Sorunun Grafiği	41
9. Sorunun Grafiği	41
10. Sorunun Grafiği	42
11. Sorunun Grafiği	42
12. Sorunun Grafiği	43
13. Sorunun Grafiği	43
14. Sorunun Grafiği	44
18. Sorunun Grafiği	44
19. Sorunun Grafiği	45
20. Sorunun Grafiği	45
21. Sorunun Grafiği	46
22. Sorunun Grafiği	46
23. Sorunun Grafiği	47
 Ana Meslek Dallarına Göre Öğrenci Sayısı	 51

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 TEZİN AMACI

Avanos, Anadolu da çok eskiden beri çömlek üretiminin yapıldığı en önemli merkezlerden birisidir. Çömlekçiliğin kesin olarak ne zaman başladığı tespit edilemeyen Avanos'da, halen günümüzde de üretim etkin bir biçimde devam etmektedir.

Böyle bir merkezde seramik sektörü dernekleriyle (Avanos Çanak Çömlekçiler derneği vb.) köklenmeye çalışmıştır. Halkın 1/3 ünün bu zanaatla uğraştığı Avanos'da çömlekçilik mesleği çağlar boyunca hep canlı tutulmuştur. Bunun en önemli yolu ise çıraklık eğitimi yoluyla bilgilerin yeni zanaatkarlara aktarımıdır.

Bilgilerin birebir anlatılıp uygulanarak yapıldığı çıraklık eğitimi iki yoldan ilerleyerek devamlılığını korumaya çalışmıştır. Bunlardan biri babadan oğula aktarılması yöntemidir. Bu uygulama gençlerin bu zanaata ilgi göstermemeleri nedeni ile çok etkin olmamakla birlikte halen uygulanmaktadır.

Bir diğeri ise usta-çırak ilişkisidir. Bu aynı babadan oğula geçme yöntemi gibi birebir öğrenim ile gerçekleşmektedir. Avanos gibi, herkesin birbirini tanıdığı küçük yerleşim yerlerinde seramik işiyle ilgilenmeyen kişilerin çocuklarının seramik atölyelerine gitmesi, bu zanaati öğrenmesi, usta-çırak ilişkisini yaşatmaktadır. Bu yöntem halen işlevini sürdürmektedir.

Yapılan çalışmada ;

- Bölgede faaliyetini sürdüren atölyelerdeki seramik eğitimi yollarını araştırmak
- Çıraklık eğitim yöntemlerinin başarısı ve devamlılığını incelemek,

- Bu yöntemle yetişen elemanların sektördeki durumlarını irdelemek, çalışmanın genel amacını oluşturmaktadır.

1.2 TEZİN ÖNEMİ

Avanos seramik sektörü incelendiğinde, burada çalışan ustaların ve çırakların çömlekçilikle ilgili durumları üzerine bir çalışma yapılmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca bu bölgede ağırlıklı olarak atölye sahiplerinin ve orada çalışmakta olan çırakların bu işi öğrenmede, babadan oğula yada usta-çırak ilişkisi içerisindeki birtakım aktarımlardan mı yararlandıkları kesin olarak bilinmemektedir. Bu amaçla, buradaki ustalar ve çırakların, seramik sektöründeki durumları ve katkılarının belirlenebilmesi açısından bu çalışma, önem kazanmaktadır.

Araştırma, ortaya çıkacak sonuçlarla, buradaki ustaların ve çırakların seramik sektöründeki durumlarını ve bu sektöre katkılarını ortaya koyabilmesi açısından önemlidir.

1.3 TEZİN YÖNTEMİ

Bu araştırma, Avanos çömlekçiliği ve seramik üretiminde çalışan elemanların sektördeki rollerini ortaya çıkarmak üzere yapılmış betimsel bir araştırmadır. Tezde Avanos çömlekçiliği ve seramik sektöründeki çıraklık eğitimi yoluyla meslek edinmiş elemanlar değerlendirilmiştir.

1.3.1 Kavramsal Çerçeve

Toplumları millet yapan ve toplumun içindeki yerlerini tayin eden sosyal özelliklerin başında kendilerine özgü kültür değerlerinin bütünü gelmektedir. Nesiller arası kültür bağlarının kopmaması, bu değerlerin zaman içinde devam edebilmesine sebep olur. Bu kültürün kopmamasını sağlayacak en önemli unsur eğitimidir. (Bakır , 1991:1)

Ülkenin kendi içersindeki kültürünün devamlılığı açısından eğitilmiş insan gücü en başta gelir, bu bağlamda Türkiye de sanatın ilerlemesi, gelişmesi ve diğer nesillere aktarımı için tarihten günümüze bir çok yol denenmiştir. Zor ve ayrıntılı özellikler taşıyan seramik sanatının bir dalı olan çömlekçilik, Anadolu'da Kütahya, Avanos, Çanakkale gibi merkezlerde usta-çırak ilişkisi, bilgilerin babadan oğula aktarılması ve günümüzde de Milli Eğitim Bakanlığının açmış olduğu eğitim programları ile sürdürülmeye çalışılmıştır. Avanos çömlekçiliğinin günümüze kadar gelmesinin en büyük özelliklerinden biri de bölgesel seramikçilikte yetişmiş olan elemanların babadan oğula ve usta çırak ilişkisi içinde eğitilmiş olmalarıdır.

19.06.1986 tarihinde yürürlüğe konulmuş olan 3308 sayılı "Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu" ile reform amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu düzenlemelerle de sistemin devamlılığı sağlanamamıştır.

Günümüzde, bölgesel seramikçilik, devamlılığını sürdürebilmek için yukarıdaki yolların hepsini uygulamaktadır. Bununla beraber, hazır durumdaki çırak seviyesinin iş gücü sadece bölgesel seramiğin klasik özelliklerinden yararlanıp, bu sanatı ileriye götürecek, bilgi ve eğitime sahip değildir. Tez konusu olan Avanos bölgesindeki seramik atölyeleri yetişmiş, konusuna hakim, işgücü yoksunluğu çekmektedir. Bölgedeki seramik sektörünün geleceği, bu nedenlerden dolayı tehlikeye girmiştir.

Bu araştırma, Türkiye'ye yeni kültürel kazanımlar sağlamak, bölgedeki seramik sanatını geliştirmek, usta ve çıraklık seviyesinde yetişmiş, zanaatı ileriye götürecek insan gücünü oluşturulmak adına önem kazanmaktadır.

Araştırma doğrultusunda gözlem, fotoğraf ve anket formları uygulanmış, bunun yanısıra literatür taraması yapılmış, sonuçlar değerlendirilerek eksiklikler dile getirilmiş ve çözüm yolları sunulmuştur.

1.3.2 Varsayımlar

- Avanos çömlekçiliğindeki çıraklar atölyelerinde bulunması gerekli belgeler için devletin açmış olduğu çırak yetiştirme kurslarından faydalanmamaktadır. Bu merkezde görevli olan kişiler de bu savı doğrulamaktadır.

- Buradaki çırakların, babadan oğla geçme bilgilerle ya da usta-çırak ilişkisi içerisinde yapılan, piyasadan istenen ürünler dışında, çömlekçilik ve seramik alanında yeterli olmadıkları gözlenmiştir.

- Atölyelerdeki ustalar, maddi anlamda sıkıntı çekmeleri, sadece giderlerini karşılama amaçlı seramik yapmalarından dolayı kendilerini geliştirememektedir. Bunun sonucu olarak çırak yetiştirmeye önem verilmediği ve yetişmiş eleman sayısının gün geçtikçe azaldığı var sayılmaktadır.

1.4 KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

1.4.1 Kapsam

Bu araştırmada Avanosdaki çömlekçilerde çalışan elemanların durumları, çömlekçilikle ilgili bilgileri ve bu bilgilerin nereden nasıl edinildiği incelenmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan eksiklikler ve sebepleri belirtilerek öneriler sunulmuştur.

1.4.2 Evren

Bu araştırmanın evrenini Avanos çömlek atölyelerinde çalışan ustalar, çıraklar oluşturmaktadır.

1.4.3 Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini Avanos'da bulunan çömlek atölyeleridir. Atölyelerdeki çalışmalar ve çalışan ustalarla çırakların atölyedeki çalışmalarını atölyede yaptıkları işlerin yanı sıra ustalar ve çırakların fotoğrafları da kullanılmıştır.

1.4.4 Sınırlılık

Bu araştırmada Avanos'daki atölyeler ve bu atölyelerde çalışan ustalar ve çıraklarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca bölgede bulunan Mesleki Eğitim Merkezi ve Avanos Endüstri Meslek Lisesi de verdikleri seramik eğitimi adı altında incelenmiştir.

Bu araştırma yüksek lisans programlarında yer alan tez dersi uygulaması nedeniyle (1) yıl süre ile sınırlandırılmıştır.

1.5 VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Avanos'daki çömlek yapan atölyeler, Mesleki Eğitim Merkezi ve Avanos Endüstri Meslek Lisesi Seramik Bölümünde yapılan incelemelerden ötürü kurumsal bir araştırma olup, eğiticiler, ustalar ve çıraklarla ilgili kurum, kişi ve kuruluşlarla görüşmeler doğrultusunda yerinde fotoğraflanıp gözlem formları ile değerlendirilmiştir.

Avanos'daki çömlek atölyelerine gidilerek oradaki ustalarla ve çıraklarla görüşülmüştür.

Avanos çömlek atölyelerinde, çıraklara ve ustalara anket uygulaması yapılmıştır.

1.6 TANIMLAR

AJUR: Oyarak yapılan süsleme, dekorlama tekniği.

AKÇİNİ: Kırmızı kilden yapılmış, üzerine beyaz astar atılmış Osmanlı seramiğine verilen isimdir.” Milet işi” diye de bilinir.

BEZEK: Bezemeyi oluşturan motifler ve öğelerden meydana gelen düzenlemeye verilen addır.

BEZEME: Süslemeye yönelik yapılan herşey.

ÇANAK ÇÖMLEK: Kabaca biçimlenmiş, pişmiş toprak kullanım eşyasının genel adı.

ÇİNİ: Duvar kaplaması olarak kullanılan renkli ve genellikle bitki, hayvan motifleriyle süslenmiş ve sırlanmış plak. Seramikle çini yapımı ve kullanılan hamur bakımından farklı değildir. Halk arasında “Çini” genellikle mimariye bağlı duvar seramiğini akla getirir. Eskiden seramik için “Evani” çini için ise “Kaşı” terimleri kullanılırdı. Türkler’de çininin kullanılışı Uygurlar’a kadar uzanır. Yakın zamanlarda Gazneliler saraylarında yapılan kazılarda ele geçirilen çini buluntular, Uygur çinileri ile şaşılacak derecede benzerlikler göstermektedir. Karahanlılar ve Gazneliler’in mimari eserlerinde çiniyi çok ustalıklı bir şekilde kullandıkları görülmektedir. Ancak Türk mimarisinde çininin bezeme düzeni içinde mimarlıkla birlikte dengeli kullanılışı, daha çok İran’da Büyük Selçuklu sanatıyla etkinlik kazanmıştır. Özellikle 11.ve 12.yy.lara ait mimarlık eserlerinde giderek gelişen bir başlangıcın varlığı görülmüştür. Ancak asıl gelişmenin Anadolu Selçuklu Mimarlığı’nda ortaya çıktığı özellikle görülür.

FAYANS: Küçük dikdörtgen, kare gibi levhalar biçiminde seramik duvar ve döşeme kaplama malzemesi.

FLASH: Çamur tornanın, üstte, çamurun konduğu döner kısmı.

HÖYÜK: Altında arkeolojik sit barındıran yapay tepe.

İDOL: Çok tanrılı dinlerde küçük tanrı yada tanrıça heykelciği.

KALIP İLE ŞEKİLLENDİRME: Seramikte genellikle alçıdan yapılan ve herhangi bir seramik objenin yada üç boyutlu bir nesnenin kopyasını çıkarmak veya çoğaltmak için hazırlanan kap ve bu kap ile şekil verme yöntemi.

KERAMİK: Seramiğin Almanca’da söyleniş biçimidir. Arkeolojide kullanılır.

KURGAN: Orta Asya'da Türklere has mezar yapısı.

LÜSTER TEKNIĞİ: Çini yapımında kullanılan bir sırüstü tekniğidir. Lüster çinileri en bol örneklerini Beyşehir yakınındaki Kubadabad Sarayı'nda verir. Fırınlanmış, mat beyaz sırlı çini üstüne lüster veya perdah denilen gümüş veya bakır oksitli bir karışımla desen işlenir, alçak hararetle tekrar fırınlanır. Oksitlerdeki maden karışımı ince bir tabaka halinde çininin yüzeyini kaplar. Lüster çinilerde desen kahverengi sarı tonlarındadır. Bu teknik firuze, kobalt mavisi, yeşil, patlıcan moru sırlı çiniler üzerinde de görülür. Hamur genellikle gri-sarı ve çabuk dağılan, iri taneli topraktır. Lüster çini ve seramiklerin ilk örnekleri 9. yüzyılda Abbasi sanatında Irak bölgesinde görülür ve daha sonra Mısır'da Fatimî ve İran'da Büyük Selçuklu sanatında çok gelişir.

MİNAİ TEKNIĞİ: Çini bezeme tekniği. Minemsi tekniği olarak da bilinir. Minai tekniği İran'da Büyük Selçukluların yarattığı ve kullanma seramiğinde çok geliştirdiği bir tekniktir. Minai tekniğinde yedi renk kullanılabilir. Sıraltı ve sır üstü tekniği uygulanır. Çini hamuru sert, gri-sarı renkte ince taneli olduğundan astarlanmadan kullanılabilir. Renklerden mor, mavi, firuze, yeşil sır altında kullanılır. Bunlar boyanıp kurutulduktan sonra çini şeffaf renksiz veya firuze sır ile sırlanıp fırınlanır. Sır üstüne kiremit kırmızısı, siyah, beyaz, altın yıldız renklerle son ilaveler yapılır ve alçak hararetle tekrar fırınlanır. Konya Alâeddin Sarayı örneklerinde genellikle sır üstü renklerin kullanıldığı dikkati çeker.

PERDAH: Pürüzlü yüzeyi düzgünleştirme, parlatma

SANAT: Sözlük anlamı “bir duygunun, tasarımın veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık.” olan sanat kavramı, bugün Thomas Munro'nun tanımıyla “doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisi” olarak da kullanılmaktadır.

SGRAFFİTTO: Yüzey üzerine sivri bir metal çubukla kazınarak yapılan çizgisel resim yada bezeme.

SIR: Seramik formların üzerine sürülen ve fırınlanınca su ve benzeri sıvılardan etkilenmemesini sağlayan koruyucu malzeme.

SIR ALTI: İlk pişirimi yapılmış olan seramiğin yüzeyine sıvı haldeki sırın bezenmesi ve fırınlanması

SIR ÜSTÜ: Beyaz sırla sırlanmış çini üzerine, sırlı boyalarla yapılan bezeme.

SIRLI TUĞLA: Bir yada iki yüzü renkli sırla kaplı tuğla

YAZITLAR : Anımsatma amacıyla veya anı değeri taşıyan bir metnin, yüzey taş metal gibi yüzey üzerine yazılması.

ZANAAT: El işçiliğine dayanan her türden üretim için kullanılır.

BÖLÜM II

2.1 SERAMİK VE ÇÖMLEKÇİLİK

2.1.1. SERAMİK VE ÇÖMLEKÇİLİĞİN TARİHÇESİ

Seramik ,“Hammaddesi kil olup elde, kalıpta ya da tornada biçimlendirilmiş ve fırınlanmış her türlü eşyanın genel adıdır. Porselenden pişmiş toprak malzemeye dek her tür obje sözcüğün kapsamına girer.”(Sözen-Tanyeli, 2003 : 213) Seramiğin bu tanımından sonra çömlekçiliği seramik adı altında incelemek mümkün olmaktadır.

Çömlekçilik, yerleşik toplum haline gelen, uygarlık yolunda gelişmeye başlayan ilk insan ırkının çamuru bulup kullanılır hale getirmesi, çeşitli ihtiyaçları için yararlanması ve hatta üreten kişiyi, kişileri ve bulunduğu milletin kültürünü, sosyal yapısını anlatan, günümüze kadar süre gelen, bir zanaattir. Seramik çamurunun doğal ortamdan fazlasıyla etkilenmesinden dolayı, dünya üzerinde çamur kalitesinde değişimler ortaya çıkar ve çamurun bulunduğu ortam kendinin nasıl kullanılması gerektiğini gösterir. Bunun yanı sıra, yapılan işlerde farklılıklar görülmesinde önemli etkenlerden biride çamurun kimyasal yapısıdır. Çeşitlerine göre çamur, serbest elle, kalıpcılıkla ve tornayla işlenir.

Çanak-çömlek yapımı, zaman içerisinde torna yardımı ile yapılmaya başlanmıştır. İlk zamanlarda ustanın sabit yerde duran çamur etrafında dönmesiyle, kısmen de işi döndürmesiyle başlayan çömlekçilik günümüzde de yapılış biçmi olarak çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Buluntular içerisinde, sırsız seramiklerde farklı killerin kullanılması, yapılan formların çeşitliliği, bize çömlekçiliğin merkezii bir zanaat olmayıp yaygın ve çeşitli halkların yaptığı geleneksel bir sanat olduğunu gösterir.

“İnsanlığın en eski uygarlık evreleri içinde en önemlisi olan yerleşik yaşam düzenine geçişin, tarım ve hayvancılık aşamasından sonraki en büyük aşamalardan birisi de, kilin şekillendirilip yüksek ısıda pişirilmesi yoluyla fiziksel değişikliğe uğratarak çanak-çömlek haline getirilmesidir.”(Ökse, 1999: XIII)

Yumuşak ve yoğrulabilir halde bulunan toprağa çeşitli teknikler uygulanarak değişik biçimler verilebilir. Küçük bir çamur topağı parmaklar arasında sıkılarak, su kabı veya kepçe biçiminde yuvarlak olarak biçimlendirilebilir. (Cooper, 1978: 6)

Diğer madenlere oranla kilin kolay bulunması ve kolay işlenebilmesi, plastikliği, kili her zaman ön planda tutmuştur. Dolayısı ile kaplar, çanak çömlek ve hatta dinsel inanışlarda kullanılan bir takım figürler kilden yapılmıştır. Kilin kullanım alanlarındaki çeşitliliğini fark eden insanoğlu, su içmek için gittiği nehir kıyısından suyu taşıma ve de yemek için kestiği hayvanlardan artanları saklamak amaçlı çanak-çömlek yapmıştır. Bu durum günümüze kadar süregelen olup bu zanaatin başlangıcına ışık tutmuştur.

Kil ve suyun birleşimiyle oluşturulan çeşitli eşya ve gereçler, kullanımı, hijyenliği ve de kolay ve çabuk oluşturulması açısından, seramiğin kullanım alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Çanak çömlek yapımı, idoller, dini semboller, bezemeler ve hatta sığınakların yapımı gibi. Bugün Afrika'daki kabilelerden, Amerikan yerlileri Aztekler ve Mayalara kadar her kıtada benzer amaçlarla seramik ve çömlekler kullanılmıştır.

Kilin bu denli kullanışlı oluşu, istenilen formun kolay şekillendirilmesi ve ardından belirli derecede pişmesi sonucu sertleşmesi, hem kili kullanan kişilerin işini görmüş, hemde yıllar sonra arkasından gelen kişilerin tarihi bilgilere ulaşması için bir ışık olmuştur. Çamur ve suyun biraraya gelmesi dışında yapılan çömleklerin dayanıklılığını arttırması için pişmesi gerekmektedir. Buradan çıkan sonuç, seramik yapımının, ateşin bulunduğu yıllardan sonra ortaya çıkmış olabileceğidir. Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle, ilkel çömlekçilikte kullanılan pişirme yöntemleri daha kolay, daha kazançlı ve daha pratik hale gelmiştir. Odun, kömür,

yağ, tezek v.b malzemelerin kullanımı ile gerçekleştirilen pişirim, zamanla yerini elektrikle, doğalgazla çalışan fırınlara bırakmıştır.

İlkel çömlekçilik incelendiğinde en önemli ve en eski buluntuların “Türkistan Aşkova bölgesi M.Ö 8000, Filistin Jericho bölgesi M.Ö 7000, Anadolu’nun çeşitli höyüklerinden biri olan Hacılar M.Ö 6000 ve Mezapotamya deneni Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında kalan bölge de M.Ö 6000 rastlanır” (Arcasoy,1983 : 1)

M.Ö 5600-5700 yılları arasında Anadolu’da Neolitik çağa ait ilk çömlekler genellikle kahverengi, siyah ve kırmızı renkteydiler ve oval ve ince yapılı formlar üzerinde çeşitli geometrik şekillerde dekore edilmişti.(A.M.M,Guide Book,2005).

Dünyanın diğer taraflarında da çömlekçilik gelişme göstermiştir. Çin, Tunç çağında Uzakdoğu’da çömlekçilikte başı çekmektedir. M.Ö 200’den beri porseleni yapan ve kullanan bir medeniyetti. (Sözen-Tanyeli, 2003 : 193) 15.y.y da en güzel örneklerini veren Çin porselenleri 17.y.y dan sonra gerilemeye başlamıştır.

Zaman içerisinde gelişme gösteren seramikler, kimyasal maddelerin bulunup kullanılmasıyla ‘sır’ adı altında renklenmişler ve dekoratif yönleri kullanım amaçlarından daha öne çıkmıştır. Sırlar, seramik bünyelerin yüzeylerini camsı bir yapıyla kaplar bu da yapılan işin dayanıklılığını arttırması yanı sıra estetik bir görünümde sağlar.

Diğer taraftan İslam dinini kabul etmiş olan Selçuklular, mimariyle beraber çini sanatını da Anadolu’ya getirmişlerdir. İnsan, hayvan ve bitkilerden oluşan tasvirlerle Selçuklu dönemi seramiklerinde çok sık rastlanır. Selçuklu seramiklerinin daha sonra Osmanlılarda kullanılacak olan çini motiflere etkisi olacaktır.

Diğer İslam ülkeleri de Mısır ve İran gibi seramiği teknik olarak geliştirip mimaride kullanma yolunu seçmişlerdir. Ülkelerin birbirlerini göçler, ticaret ve savaşlar yoluyla etkilemesi sonucunda, seramik, kendi içerisinde gelişmede hız

kazanmıştır. Selçukluların kullandığı teknikler ki bu teknikleri mimaride de kullanmışlardır şöyle sıralayabiliriz; Sırlı Tuğla, Çiniler, Minai Tekniği, Lüster Tekniği gibi. (Öney, 1992: 94)

Mezopotamya'dan Anadolu'ya buradan Avrupa'ya geçişler ve de deniz yoluyla ticaret, seramiğin Avrupa'da ilgiyle karşılanmasına neden olmuştur. "Ortaçağ'da İtalya'nın Faenza kentinde üretilen seramiklere, günümüzde de kullanılan fayans adı verildi. Fayansın geleneksel yapısını, kırığı renkli seramik ürünler oluşturmaktaydı. Giderek kırığı beyaz akçini benzeri ürünlere de bu ad verildi" (Arcasoy, 1983: 3)

İtalya'nın yanı sıra diğer Avrupa ülkeleri Almanya, İngiltere ve İspanya'da seramiği kullanan ve geliştiren ülkeler olmuşlardır. M.Ö 200 yılından beri Çinde yapılmaya başlanan porselen, Avrupa'da ancak 18.yy üretilmeye başlanmıştır. 1750 lerden sonra Wedgewood'un çabalarıyla endüstriyel üretimine İngiltere'de geçilmiştir. (Sözen-Tanyeli, 2003 : 193)

İlk zamanlarda insanlar seramiği, bir gereksinim olarak görseler de zaman içerisinde teknolojik gelişime ayak uydurup bugün arabalarda, yüksek gerilim hatlarında, iç mimaride ve hatta uzay mekiklerinde bile kullanılmaktadırlar.

2.1.2. Türkiye'de Seramik

Orta Asya'dan göç edip gelen medeniyetlerden Hunlar, Uygular ve ilk defa Türk adını kullanan Göktürklerin arkalarında bıraktıkları yazıtlar, kurganlar ve heykeller sayesinde bu toplumlarının sanatlarıyla ilgili bilgi sahibi olunmaktadır.

Kurganlar içersinden çıkan halı parçaları, yerli seramikler, tunç kazanlar, hayvan figürlü gümüş levhalar, aynalar, mücevherler bu ilk Türk medeniyetlerinin göçebe olmalarına karşın ne kadar üretken olduklarını gösterir. Bu üretkenlik zaman içerisinde mekan değiştirilse de kalıcı olma yolunda ilk adım gibidir. Göçler sonunda

gelen en büyük merkezlerden birisi de medeniyetlerin buluştuğu nokta olan Anadolu olmuştur.

Anadolu, her zaman Asya ve Avrupa arasında kalan ticaretin en yoğun şekilde yapıldığı, dolayısıyla kültür ve sanat anlamında da birçok etkileşime girilen bir merkez olmuştur. Anadolu'da yapılan kazılarda çıkarılan eserler, ilk çağlardan bu yana bu bölgede yaşayan insanların ihtiyaçtan zanaata geçişini göstermektedir.

Neolitik çağın başlangıcında Anadolu'da besin üreticiliği bilindiği halde pişmiş toprak kapların daha yapılmadığı bunların yerine sepet tahta yada taştan kapların yapıldığı AKERAMİK (seramiksiz) neolitik olarak adlandırılmaktadır. Çatalhöyük deki evlerin içersinde duvarlarda bulunan boğa başlarının bir kısmını gerçek boğa başının kille sıvanması sonucu yapıldığı bilinmektedir. Neolitik çağın geç dönemlerinde elde yapılan çanak çömlek, genellikle kahverengi, siyah ve kırmızı renk tonlarında oval formlara sahipti ve basit geometrik formlarla bezenmişti. (A.M.M Guide Book, 2005)

Çatal höyük dışında Anadolu'da Hacılar'da bu döneme ait kilden yapılmış tanrıçalar, çanak-çömlekler, hayvan biçimli tören kapları bulunmuştur. Bu dönemde Anadoluda ticaret başlamıştır.

Kalkolitik çağda Hacılar'da düzenli hayat yaşanmış evler ve hatta küçük ara sokakların yanı sıra evlerdeki alanlarda çanak çömlek atölyeleri bulunduğu bilinmektedir.

Hacılar'da bu çağın en belirgin özelliği, el yapımı boyalı çanak çömleğin kullanılmış olmasıdır. Tek renkli çanak çömleklerin yanı sıra, zengin bezeklere sahip boyalı çanak çömlekler artmıştır. Formlar, oval ağızlı kaseler, küre gövdeli çömlekler, iri vazolar ve değişik kaplardır. (A.M.M Guide Book, 2005)

Tunç çağında Batı Anadolu'dan Ankara çevresine kadar gelen seramik kaplar, elle şekillendirilmiş Tunç çağının sonlarına doğru da Anadoluda çark

kullanılarak seramik yapıldığı görülmüştür. İç Anadolunun güney yöresinde “Intermediate” ve “Alişar III” olarak anılan boya bezekli el yapısı seramik türü ortaya çıkmıştır. (A.M.M Guide Book, 2005)

Hitit imparatorluk zamanında ise seramik Asurluların getirdiği formlar ve tekniklere bağlı kalarak devam eder. Asurlulardan kalan kabartmalı vazo yapma tekniğini devam ettirmişlerdir. Bu dönemde ihtiyaçlar doğrultusunda banyo, matara, süzgeçli kaplar yapılmıştır. Hititleri yok edip gelen Frigler ise seramik çarkı kullanmışlar koyu renkte kullandıkları astarların üzerine geometrik şekillerle süsleme yapmışlardır.

Denizlerden gelen göçler sonucu Anadolu’da sürekli değişim gözlenir. Dor göçleri sonucu Yunan halkının Anadolu’ya göç etmesine, Anadolu halkıyla kaynaşmasına ve hatta İon uygarlığının kurulmasına kadar giden bu süreci başlatmış olur. Doğu ve batı kültürlerinin bu buluşması, Anadolu’da sanatın her dalında gelişmeye sebep olmuştur.

Anadolunun batısı, savaşlar ve anlaşmalar sonrası Roma egemenliğine daha sonrada Bizans imparatorluğuna kalacaktır. Bizanslılar, önceki medeniyet olan Romalıların sanatını koruyup Hristiyanlığın getirdiği yeniliklerle gelişirken Malazgirt savaşıyla Türkler 1071’de Anadolu’ya gelmiştir. Konya merkezli Büyük Anadolu Selçuklu Devletini kurmuşlardır.

Selçukluların Anadolu’ya ayak basmadan önce Anadolu da kendine has yapısıyla devamlılığını sürdüren seramik sanatı, İslamiyeti seçmiş Selçukluların gelişile doğu ve İslami kültürle birleşmiştir. Buna rağmen Selçuklular İran ve Arap kültürlerinden etkilenmiş olsalar da, Orta Asya kültürünü de sanatlarına yansıtmışlardır.

İslam sanatının en güzel örneklerinden olan sırlı seramikler , İran ve Türkistandan Selçuklular ile Anadolu’ya girmiştir.(Arcasoy , 1983 :2)

İran dan çıktığı sanılan çini, Selçuklular tarafından mimari ve süslemelerde kullanılmıştır ve İslam mimarisinde ana süsleme ve bezeme sanatı olmuştur. Anadolu Selçuklularının çini ve keramik sanatı örnekleri ilk olarak Konya, Sivas, Erzurum, Amasya, mimarilerinde görülür. Bu çinilerde Büyük Selçuklu geleneği, mozaik çini olarak devam etmiştir. (Şahin, 1989 : 11)

Teknik olarak sır altı ve lüster tekniklerini mimaride kullanan Selçuklular, günlük yaşamda kullanılan seramiklerde tek renk sırı ve sgraffito desenleri uygulamışlardır.

Mimaride sırlı tuğla kullanımı da Selçuklular zamanında başlar. Çini tekniğinin tuğlaya uygulanmış hali olan sırlı tuğla tekniği, mescit ve minarelerinde kullanılmıştır. Sırlı tuğla ve çini malzemeyle bütün minare gövdesini saran geometrik şekiller, baklavalara, yatay ve dikey uzanan zigzaglar, diagoneller, yivler, bilezikler, kufi yazılar, şerefe altı dolguları, niş dolguları bezenir. 13. yy ikinci yarısında bezemenin zenginleşmesine paralel olarak çift minarelerde görülmeye başlar. (Öney,1992: 95) Sırlı tuğlanın kullanıldığı bazı minareler Konya Sahip Ata Camii (1258), Sivas Gök Medrese (1271-72), Sivas Çifte Minareli Medrese (1272), Afyon Ulu Camii (1272) gibi sıralayabiliriz.

Alaeddin Keykubad' ın sarayı olan Kubadabad Sarayı, lüster tekniği ile yapılmış çiniler döneminin özelliklerini, sultanı ve hizmetlilerini tasvir eder. Kayseride Huan Hatun Külliyesi'nde ise, Selçukluların simgesi olan çift başlı kartal, şahin, gibi figürler bulunmaktadır.

Mimaride bir çok örnekler veren Selçuklular, seramik sanatı alanında sınırlı eserler vermişlerdir. Selçuklu seramikleri, Anadoluya komşu olan diğer bölge seramiklerine kıyasla daha az gelişmiştir. Selçuk devrinde en yaygın seramik türü, İslam sanatında 9. y.y dan beri bilinen Anadolu'da Bizans ve doğuda Ermeni-Gürcü sanatında da yaygın olan "Sgraffito" seramiklerdir. (Öney ,1992: 106)

Oğuzların Kayı boyundan gelen ve 600 yıllık bir imparatorluk kuracak olan Osmanoğulları, ilk yerleştikleri yer olan Söğüt ve çevresinden başlayarak Anadoluyu alacak Türk tarihine, Türk-İslam kültür ve sanatıyla günümüze kadar gelen Türkiye Cumhuriyetinin temelini oluşturacaktır.

Çinicilikteki bezeme, Selçukluların sanatında kullanılan çinilerde olduğu gibi Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Kütahya ve İznik, seramik ve çinicilik bakımından en önemli merkezler olmuşlar, Anadolu ve İslami kültürden çok çeşitli ve güzel örnekler sunmuşlardır.

Bitkisel motiflerin daha sistemleştirildiği süsleme, Bursa Yeşil Camii- Yeşil Türbe ve Edirne Muradiye Camii'nde ortaya çıkar. Bu çinili mimarilerin kapı girişi, mihrap, pencere üstünde görülen çinilerdeki bitkisel süsleme, Türk süsleme tarihinde, bitkisel süsleme açısından bir dönüm noktasıdır. (Şahin, 1989: 14)

16 y.y süslemelerinde, tamamen bitkisel motifler kullanılmıştır. Bu yüzyılda kullanılan “Mercan Kırmızı” dönemi, teknik, desen ve estetik olarak Türk çini sanatında gösterdiği gelişme ile göze çarpar.

Osmanlılarda devam eden çini sanatı, 16. y.y da İznikteki çok sayıda kurulmuş olan atölyeler ile Bursa ve İstanbulun, en ünlü Osmanlı yapılarını süsledi. Bugün bir tek atölye bile kalmamış olan İznik'ten seramikçilik, Kütahya'ya atladı. Bugüne dek zor koşullarda süregeldi.(Arcasoy, 1983: 2)

Fatih zamanında sarayda yapılan mimaride kullanılmak üzere hazırlanan çini desenleri,yapılması için İznik'e gönderilirdi. Daha sonraları Kütahya da çini desenlerin yapıldığı bir merkez olmuştur. Desenlerin gelişmesi, sarayın desteği ile olmuştur. Bunu ekonomik ve siyasal zorluklar çeken Osmanlı sarayının desteğini azaltması sonucu çini merkezlerinin üretimindeki azalmadan anlayabiliriz.

İznik ve Kütahya seramikçiliğinin arasındaki devirlerde (18 y.y ortaları) Batı Anadolu'da ortaya çıkan önemli bir seramikçilik merkezi de Çanakkale'de oluştu.(Arcasoy, 1983: 2)

Türkiye'de ilk porselen yapımı girişimleri Osmanlı devrinde 18 yy sonlarında İstanbul'da Haliç yöresinde özellikle Galata ve Balattaki küçük atölyelerde başladı.Kurulan ilk porselen fabrikasında Fransızların öneri ve yardımları ile 1892 yılında kurulan Yıldız Porselen ve Çini Fabrikasıdır. (Arcasoy, 1983: 3)

Batı anlayışı içinde sanat eğitimi veren Sanayii Nefise Mektebi Alisinde savaş sonrası eğitim veren yabancı hocaların teşviki ile 1930'da seramik atölyesi Türk Çiniciliği adı altında kurulmuştur.

Zaman içerisinde Avrupa'da sanat eğitimi olarak ülkemize dönen bir çok sanatçı olmuştur. Bunlardan biri olan İsmail Hakkı OYGAR tarafından kurulan seramik atölyesi seramik eğitiminde örgütlenme, endüstri ile ilişkilerin kurulması, yurt içi ve uluslararası seramik sanatı ilişkilerinin temeli atılmıştır. (Beril ANILANMERT:*Seramik Eğitiminde Yeni Yönelimler*.Türkiyede Sanatın Bugünü ve Yarını.(Ankara: Hacettepe Üniversitesi G.S.F yayınları, 1985),s.71.

Türkiye'de Cumhuriyet devrinde gerçek bir seramik endüstrisinin kuruluşu 1960 yılı ve bir kaç yıl öncelerine rastlar. Eczacıbaşı'nın girişimi ile ilk kez sağlık gereçleri endüstrisi ve Bodur'un girişimi ile de duvar ve yer karolarının endüstrilerinin başlangıçları yapıldı.(Arcasoy, 1983: 3)

Türkiye'de 1950'li yıllarda okullarda seramik eğitimine başlandığı bilinmektedir. Bugün Üniversitelerde Güzel Sanatlar Fakültelerine bağlı faaliyetlerini sürdüren seramik bölümleri bulunmaktadır.

BÖLÜM III

AVANOS TARİHİ VE ÇÖMLEKÇİLİĞİ

3.1 AVANOS

‘İç Anadolu Bölgesi’nde, Nevşehir İline bağlı ilçe ve ilçe merkezi kent. Yüzölçümü 1.045 km² olan Avanos ilçesi kuzeyde Kozaklı ilçesi, kuzeydoğuda Yozgat, doğuda Kayseri illeri, güneyde Ürgüp ilçesi ve Merkez ilçe, batıda da Gülşehir ve Hacıbektaş ilçeleriyle çevrilidir.’ (Ana Britannica,1995: 338)

Nevşehir ilinin en geniş ilçesi olan Avanos şehre 20 km uzaklıktadır. Şehri Kızılırmak nehri ikiye böler. Kızılırmak nehrinin yakınlarında kiremit ve tuğla fabrikaları göze çarpar.

Doğa ve tarihin en güzel şekilde bütünleştiği yerlerden biridir. Kapadokya bölgesi , günümüz İç Anadolu bölgesinde yeralan, tarihi önemi oldukça büyük olan bir bölgedir. Avanos’un, Göreme’ye ve Ürgüp’e yakın oluşu ve çarklı çömlekçilikte Türkiye de sayılı merkezlerden birisi olması yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken bir merkez olmasına sebep olmuştur.

İnsanlığın en önemli ihtiyaçlarından birisi “su” dur. Medeniyetler genellikle suyun olduğu yerlere kurulmuştur. Avanos’un bulunduğu bölgede, Kızılırmak nehrinin akması, tarih boyunca Kızılırmak’tan faydalanılması, Kapadokya bölgesini medeniyetlerin uğrak yeri haline getirmiştir. Avanos bir doğa harikası olan Kapadokya’nın en eski yerleşim merkezlerinden biridir ve Kızılırmak platosunda yerini almıştır .Avanosun ilk adının Hititler devrinde "İAVİNASSAS" olduğu daha sonraları bu isimin Avanos 'a dönüştüğü söylenmektedir.

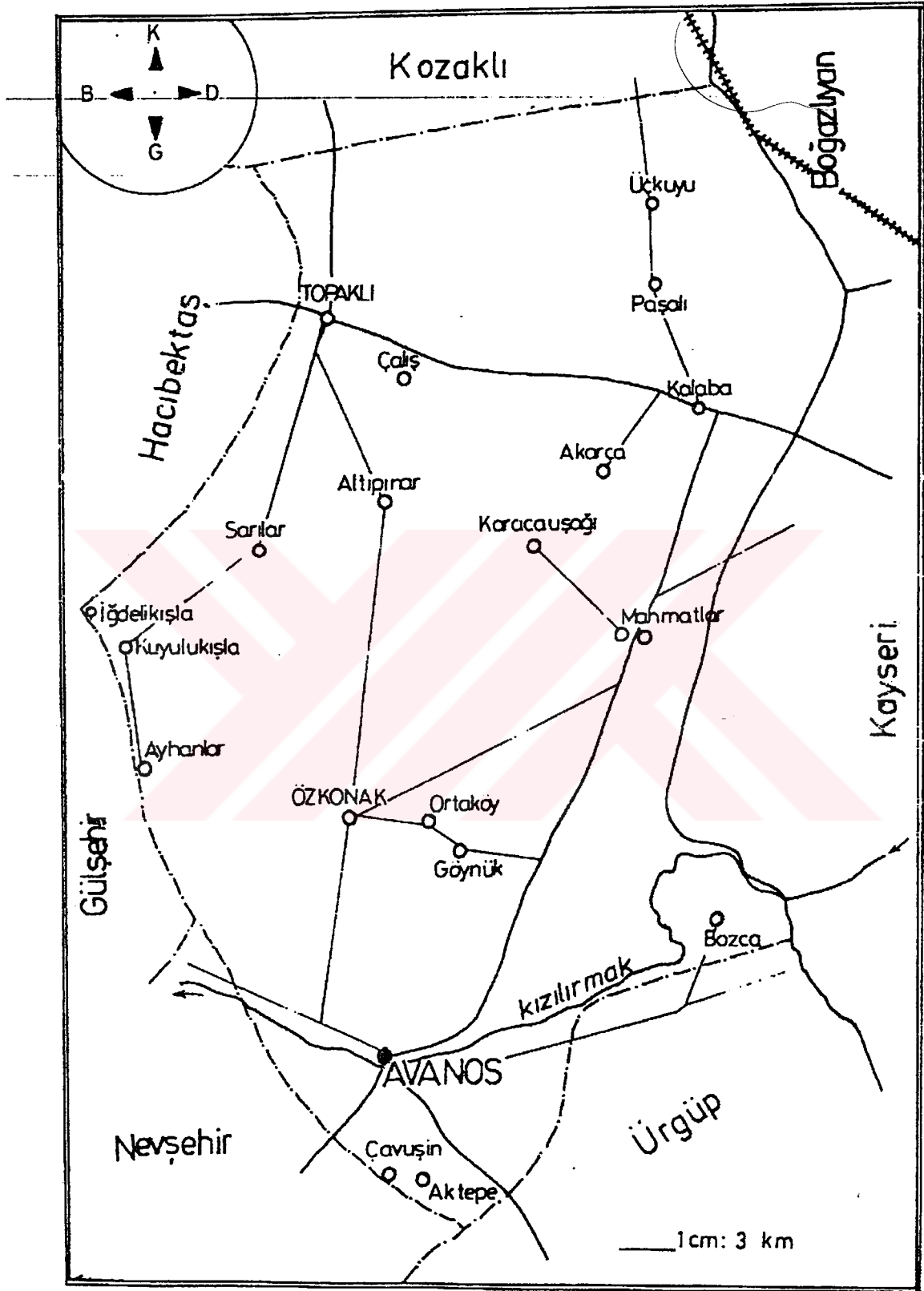
Osmanlı belgelerinde Avanos "ENES", "UVENEZ", olarak geçer. Avanos’un çevresindeki bir çok tarihi kalıntılar , buranın çok büyük bir dini merkez olduğunu göstermektedir. "VENESSA" (Avanos)'nın bu bölgenin sınırları içinde

olduğu anlaşılmaktadır. Bölge Hitit, Frig hakimiyetinden sonra Kimmerlerin istilasına uğramış , M.Ö 700 yılından hemen sonra da Lidya , Med , Pers imparatorluklarının egemenliğine girmiştir. ilk tarihi bilgilere göre "VENESSA" , M.Ö 332 yılında Büyük İskenderin komutanlarından olan Eumenes tarafından kurulmuştur. M.S 17'lerde Romalılar tarafından vilayete dönüştürülmüştür.

Bizanslılardan sonra bölge de Hristiyan kültürü görülmeye başlanmış ve ilk oyma freskli kiliseler inşaa edilmiştir. Türklerin Anadoluya gelişleri ile tüm Anadolu'da savaş rüzgarları esmiş ,ancak tarihi ticaret yolu olan İpek yolunun, Avanos üzerinden geçmesi sebebiyle ticaret durmamıştır. Selçuklular zamanında da bu bölge önemini korumuş Osmanlı zamanında önemi daha da artmıştır. Çanak çömlek yapımına ne zaman başladığı net olarak belli olmayan Avanos da ilk çanak çömlek yapımının M.Ö zamanlara kadar dayandığı tahmin ediliyor. Kızılırmak havzasında yapılan kazılarda ortaya çıkan çanak çömlekler Avanos kurulmadan öncede burada çanak çömlekçiliğin yapıldığı ve Kızılırmaktan yararlanıldığını gösterir. Fakat Avanos 1202'de kurulduğu için çanak çömlekçiliğin bu tarihte başladığını kabul ediyoruz. Avanos ve havzasındaki tarihi çizgi doğal güzellikleri ; insanlığın binlerce yıl yaşama ve gelişine mücadelesine mekan olmuştur. Avanos tarihi eserleri kadar mahalli el sanatlar ile de ünlü bir ilçedir.

İlçede halıcılık, çanak-çömlekçilik, şarapçılık ,mermer ocakları ve mermer imalatı halkın başlıca geçim kaynaklarındandır.

19. y.y yaşamış olan Seyrani “*Arar isen gerçek Meryem oğlunu. Elindeki sırtığından bellidir. Kör de bilir Avanosun yolunu, Testi bardak kırığından bellidir*” demiştir. (GÜREŞÇİ,Mustafa (1999) : “Avanos Çömlekçiliği” Afyon Meslek Yüksek Okulu (Yayınlanmamış Proje Ödevi)

AVANOS

3.1.2 Avanos Çömlekçiliği ve Seramik

Anadolu'da çanak çömlek ilk önceleri el ile yapıp perdahlanıp pişiriliyordu. Veya sucuk tekniği denen teknikle çamurdan ince sucuklar yapıp, üst üste diziliyor düzeltiliyor ve perdahlanıyordu. Yuvarlak, köşesi olmayan objeler yapmak için döner tablalardan faydalanılmış ve daha sonra çarklar ve tornalar oluşturulmuştu.

Çark yani tezgah M.Ö. 3000 yılının başından itibaren başlayan Tunç Çağı'nın son safhalarında tekerleğin bulunması ile Kayseri civarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki işlere perdahlama ve pişirme yapılmaktadır. (Güner, 1988 : 11)

M.Ö 2000 yılında Mezapotamya dan ticaret için gelen Asurlular, Anadolu da yaşayan Hititlere çarkla çanak çömlek yapımını öğrettiler. Avanostra Hititlilerden beri çanak çömlek yapılmaktadır. Bu el sanatı günümüze kadar gelmiştir. Avanos, coğrafi şartların yani hammadde bolluğu ve çeşitliliğinin verdiği imkanlarla bu sanatı başarılı bir şekilde yürütmektedir, insanın ihtiyaç ve gereksiniminden doğan bu sanat yıllarca bölge insanına maddi anlamda fayda sağlamıştır. Avanosdaki tarım ve ticaret, devlet tarafından son derece sıkı kontrolden geçtiği Osmanlı döneminde, Avanos çömlekçilik ticareti birkaç yüzyıl durmuştur. Avanos yıllarca sönük bir köy görünümünde kalmıştır. Günümüzde bu sanat ilgi görmekte, ancak plastik gereçlerden dolayı alıcı bulamamaktadır.

Avanosun ekonomisine büyük bir katkıda bulunan çanak çömlek yapımı, son derece zor ve yorucu bir zanaattır. Yaz döneminde ustalar genellikle sabah 8- 10 arası işe başlayıp, gelen siparişler doğrultusunda yada işlerinin yoğunluğuna bağlı olarak akşam, sabah başladıkları saat olan 8-10 arası işlerini bırakırlar. Atölye çalışanlarının en büyük sıkıntısı komisyonculuktur. Örnek olarak 2 YTL fiyat biçilen bir malın komisyoncular tarafından 50- 60 YTL ye satılması, turizm şirketlerinin % karşılığı iş yapması belirli başlı atölyelerle anlaşması, turistleri anlaştığı atölyelere götürmesi, küçük çaplı atölyeleri zarara sokmaktadır.

Bu yüzden günümüzde Avanos çömlekçiliği yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ustaların yetiştiricek çırak bulamaması, işin sanat yönüyle uğraşılamaması -ki buda atölyelerde çalışan ustaları rahatsız etmektedir. Avanosdaki bu geleneksel çömlekçilik sanatının sorunlarını yansıtmaktadır.

Buradaki ustaların bir kısmının “işin sanat yönüyle uğraşmak istiyoruz fakat ekmek parası daha önemli” demesi üzerine, yapılan ürünlerde çeşitliliği azaltmış azalmış, sipariş yoluyla, aynı sıradanlıkta işlerin yapılmasına devam edilmiştir. Günümüzde Avanos daki atölyeleri incelersek sanayii bölgesi atölyelerinde de geçerli olan malların sürekli bir yenilik getirme çabası görülmemektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi Avanos seramik sektörü, ekonomik sorunlardan dolayı gelişme gösteremeyip gerileme içine giren bir sektör halini almıştır.

Avanos'un toprağı sıcağa ve soğuğa eleverişli bir yapı içermektedir. Pişmiş işler, mevsim değışikliğı gözetmeksizin dışarda kalabilirler bu durum deformasyona neden olmamaktadır. Buna nazaran diğerk bölgelerdeki toprak çeşitlerinde bozulmalar görülür. Avanos da yapılan ürünler diğerk yerleşkelerde üretilen ürünlere göre biraz daha pahalı olabilmektedir. Ama toprak yapısının eskimeye müsait oluşu, nedeniyle çok uzun yıllar kullanılabilir.

Bunun yanısıra atölyelerin, bireysel gelen turistlere yaklaşımları, diğerk atölyelerin fiyat kırması, gelen müşteriye bir daha gelmemek üzere kaçırmaktadır.

Genel olarak Avanos daki çömlekçilik, sanat olmaktan, hatta ve hatta bir zanaat olmaktan çıkmış, ekonomik nedenlerden dolayı günlük yövmiyelerini kazanmak için bekleyen insan topluluğı görünümünde bir atölyeler topluluğı olmuştur.

BÖLÜM IV

AVANOS'DA SERAMİK EĞİTİMİ

4.1 ATÖLYE ÇALIŞMA YAPISI VE ATÖLYELERDEKİ EĞİTİM

Atölyeler halk diliyle “İşlikler” yaz kış 13 dereceyi muhafaza eden genellikle güneş almayan, yerin toprak olduğu, tavanların kemerli olduğu yapılardır. İşliklerde büyüklüğe ve gelen turistlere hizmet amacıyla (gelen turistlere oturma alanı yapılmıştır, turistler burada otururken tezgah da demo yapılmaktadır) çamur tornaları bulunur, bunların hemen yanında duruma ve koşula göre plastik bir kova yada büyük kaplar (tornada iş çekerken kullanılan su) bulunmaktadır. Genellikle getirilen çamurlar işliklerin önüne yığılır oradan depolara taşınır. İşlikler içersinde gelen çamurları karıştırmak için “çamur havuzları” bulunmaktadır. Eni hemen hemen 1 metre boyu da 1 yada 1,5 metre olan bu havuzlarda çamur hazırlanır.

Atölyelerdeki çalışma yapısı fabrikasyon sistemi gibidir. Üretim hammaddenin alımıyla başlar. Ve piştikten sonra satış aşamasına gelinceye kadar devam eder.

Hammadeyi dağdan bu işi bilen kişilerin atölyelere getirmesiyle başlayan bu süreç, kırma, eleme, karıştırma, ezme, dinlendirme, şekillendirme, kurutma, , pişirme adı altında incelenecektir.

4.1.1. Kırma: İşte kullanılacak hammadde, doğadan alındığı için dış etkenlerden dolayı aşınarak gelir. Bunun sonucu olarak hammadde içersindeki taneler iri değildir. Hammaddenin bünyesinde sert taneler de bulunmaktadır. Bu taneleri ezmek, kırmak için eskiden kullanılan taş, tokmak gibi aletlerin yerini günümüzde makinalar almıştır.

4.1.2. Eleme: Mamulü pişirirken büyük tanelerin arasına girip pekiştirme yapıcak küçük taneler oluşturmak için yapılır. Hammadde içersinde bulunan ve suyla

sağlamak, yapılan iş fırında pişerken içersinde kalan havadan dolayı patlamasını önlemektir.

4.1.6. Şekillendirme: Şekillendirme işlemi tornalarda yapılmaktadır. Eskiden tornalar elektrik kullanılmadan önce, ayakla çevrilirdi. Çıkırık da denen bu tornalar, bilye yatağına oturmuş mil sayesinde sürekli dönebilen bir yapıya sahiptir. Avanosda dört çeşit tezgah vardır. Çıkırık tezgah, tahta tezgah, çarklı tezgah ve elektrikli tezgah. Çıkırık ve tahta tezgah kullanımı fazladır, elektrikli tezgah dışında diğerlerini ayakla döndürmek gerekir. Tornanın yüksekliğinde kullanılan kalıplar vardır ve bu kalıplar işlerin ebadına göre değişir. Kalıplar taban, düz ve ulak diye üçe ayrılır. Bu kalıplar, yapılacak işin büyüklüğüne göre değişir. Avanoslu ustalar diğer şekillendirme yöntemlerini kısmen de olsa bilirler, fakat kendileri için seri üretimde en geçerli olan sistem torna kullanmaktır. Elektiriğin kullanılmasıyla kalıplı ayakla döndürülen tornalar sadece turistlere yönelik, onlara gösteri yapmak amaçlı kullanılmaktadır. Günümüzde sabit hızda dönen flash üzerine konan çamur, elle ve diğer yardımcı aletlerle şekillendirilir. Taban genişliğine göre de flash değişebilir. Büyük işler sadece bir kerede değil bir kaç kerede yapılabilir. Büyük bir küp önce taban kısmı yapılır, ağız kısmı ayrı olarak yapılır sonrada her ikisi birleştirilerek tamamlanır. Ustalar bu tornalarda yapmak istedikleri ölçülerde işlerini yaparlar. Yapım aşamasında, ustanın tezgahının yanında su kovası, (işin kurumaması için arada sulamak gerekir) perdah tahtaları, ki bunlar metal olmasına rağmen tahta denmektedir, çamuru flashdan çıkarmaya yarayan tel parçası bulunmaktadır. Şekillendirme esnasında bozulan çamur tekrar kullanılmaz, daha önce yapılan yoğurulma dinlendirilme yöntemleri tekrar yapılmalıdır. Şekil verirken dikkat edilmesi gereken nokta yalpa yapmaması için çamurun merkeze iyi yerleştirilmesidir. Merkezde olan çamur avucun ayasıyla bastırılarak önce aşağıya sonra yukarıya çekilerek form yapmaya başlanır. Kaba şekil verildikten sonra ince işler yapılır perdah atılır. Yukarı doğru sürekli çekilen çamurun, yukarda fazlası tel v.b aletler yardımı ile alınır.

4.1.7. Kurutma: Tornada çekilen malzemenin pişmeden önce neminin atması gerekmektedir. Bu yüzden kurutmaya bırakılır. Güneşin olduğu yerlerde

kurutulmaya bırakılan ürünler çok fazla ani kurumaya girmeden alınır. Yaklaşık olarak 20 dakika güneşe çıkarılır. Çok güneş gören ve aniden kuruyan malların bünyesinde çatlaklar oluşabilir. Kontrollü bir şekilde kuruyan ve tırnak girecek kadar sertliğe ulaşan mallar, gerekirse kulplanır veya parlaklığını sağlaması için metalle perdahlandıktan sonra fırınlara gönderilir. Kulp takılacak malın çok fazla kurumaması gerekir, çünkü kulp yapışmaz.

İkinci bir kurutma daha yapılır. Bu kurutma güneşe direk çıkartmadan malı oda sıcaklığında bekleterek olur. Kulp takılmış yada dekor çalışılmış mallar oda sıcaklığında rengi değişene kadar yada kullanılan çamurun rengine göre sertleşene kadar bekletilir. Yaklaşık olarak 10-15 gün bekletilir. Kurutma işlemi yavaş olduğundan hemen hemen hiç hata olmaz. İyice kuruyan mal fırınlanmak üzere hazırdır.

4.1.8. Pişirme: Ürünün sertleşmesi için suyu geçirgenliği azalsın, dayanıklılığı artsın, diye pişirilme işlemi uygulanır. Avanosda elektrikli fırınların yanı sıra ilkel fırınlarda mevcuttur. İlkel fırınlar atölyeden başka bir yerde açıkta yada atölyelerin biraz daha küçüğü olan ayrı bir yerdedir. İlkel olan fırınlarda malın konduğu yerle ateşin yakıldığı yerler farklıdır. Malların konduğu yer ve “ocak, yakacak, cehennemlik” denen ateşin yakıldığı yer vardır. Malların konduğu bölümle cehennemliğin arasında ısıyı geçirmesi için delikler vardır. Mallar fırına doldurulduktan sonra malların konduğu bölümün kapısı taş ve topraklarla kapatılır kenarlara çamur veya daha önceden yakılmış olan odun külleri toplanır ıslatılarak kapının çevresine sıvanır. Ateşin yakılacağı yerin kapısı birazcık daha aşağıdadır. Halk dilinde “Gübürlük” denen yakıcıların konduğu depolar vardır. İlkel olan fırınlarda odun, talaş, saman kullanılmaktadır. Sanayii bölgesindeki büyük fırınlar ortak olarak kullanılmaktadır. Maliyeti düşürmek için uzun süre yanan, araba, kamyon lastiği gibi maddelerde tercih edilmektedir fakat belediye bu konuda yasaklar getirmiştir. 7 - 8 saat yanan fırınlarda yaklaşık olarak 300 kilo kadar odun yakılır. Sıcaklık en az 750 dereceyi bulmaktadır. Durmadan bu sıcaklığa erişene kadar yakıt atılır (odun, talaş gibi). Sıcaklığın değişmesi yada malların sıcaklığa yakınlığı ve uzaklığı renklerinde değişmelere neden olur. Sıcaklık az olursa

kırmızıya yakın çok olursa gri ye yakın renklerde çıkar. Bazı ilkel fırınlarda ısıyı ölçen cihazlar (termokapıl) takılmış sıcaklık bunlarla takip edilsede genelde ustalar fırının üstünde bulunan gözetleme deliklerinden bakıp göz kararı ısının kaç derecede olduğunu bilirler. Büyük malların alta küçük malların üste konulmasıyla fırın doldurulur. Malların fırına istifi sırasında ustalar çok özenli çalışarak malların düzenine dikkat eder mümkün olduğu kadar çok malı fırına yerleştirir. Bazı durumlarda küçük malları büyük malların içine dahi koyarlar. Fırın pişirme işlemini bitirdikten sonra soğumaya bırakılır. Bu soğuma mevsime göre değişkenlik gösterir. Fırından çıkan mallar iyice soğuması için gölgelik bir alana konur. Genellikle her fırın yakışında %10 a yakın fire verilir.

Genelde atölyelerde iş bölümü yapılmıştır. Kimisi tornalarda seri üretim yaparken kimisi de sadece dekorlama işleriyle uğraşmaktadır. Ama herkes tornada iş çekmeyi bilir. Dekorlama işleri genelde gelen turistlerin talepleri doğrultusunda, daha karlı şekilde yapılmaya yöneliktir.

Dekorlama tekniklerinden bazıları farklı parçaları yapıştırmak, kazımak, eklemek ve boyamaya yöneliktir. Deri ve kilim parçaları yapıştırarak kenarlar süslenir, farklı boyalar içine ürünler batırılıp çıkarılır, rapido tekniği denen rapido kalemle yapılan tek tek ince motifler çizilir ve daha sonra bu motiflerin boyanır en sonunda da vernik atılır kurutulur, bunlara benzer daha çok farklı dekorlama yöntemleri vardır. Bu yöntemler dışında çiniçilik denemeleri bile mevcuttur.

4.2. ATÖLYEDE USTALARIN YAPTIĞI İŞLER

Avanos'daki atölyelerdeki ustalar genellikle küçük yaşlarda harçlık kazanmak için atölyelere girmiş bu işi çok uzun yıllar yapmış ve iyi öğrenmiş şimdilerde ise kendi atölyelerinin sahipleri olmuşlardır. Avanos da belirli bir yaş grubu insanlar (50 yaş üstü) hemen herkes çanak yapmayı bilir. Çünkü en az 5 – 6 sene çıraklık yapmışlardır.

Yapılan işlere göre ustalar birbirlerinden ayrılmaktadır. bu sebeple çok çeşitli konusuna göre ayrılmış ustalar var. Çamuru yapma aşamasındaki usta türleri minyatür ustası, orta mal ustası , büyük mal ustası, hepsi birbirinden ayrıdır. Minyatür ustası orta mal yapamaz, büyük mal ustası minyatür yapamaz. Ondan sonra dekor ustaları gelir, rölyef ustası, kabartma ustası, çizim ustası, eskitme ustası, boyama ustası gibi ayrılırlar. Bu ustalar temel olarak birbirlerinin yaptıkları işleri bilirler.

Kalfalık dönemini geçip usta olanlar, hemen kendi başlarına yeni formlar oluşturmaya başlarlar. Ustalar çamurla ilgilenmek, tezgahda form çekmek, formları pişirmek, pişenleri satmak, götürmek. atöyelere gelen çırakların eğitiminden seri üretim yapıp para kazanıp eve ekmek götürmeye kadar birçok konuda sorumluluk sahibidirler.

Büyük atöyelerde ustalar şov amaçlı olarak gelen turistlere ayakla dödürülen tornalarda formlar çekerek gösteri yaparlar, küçük atöyelerde ise ustalar seri üretim yapıp ürünleri satma derdindedirler.

Ustalar çırakların yetişmesine koşul ne olursa olsun yardımcı olurlar. Atöyenin yapısı gereği ustalar işlerini kolaylaştırmak amaçlı çıraklarına işleri öğretmesi gerekmektedir. Tezgahda ürünleri yapan usta, odaları gezip kurumuş ürünleri takip eder bu ürünleri ters yüz yapar fırınlık işleri ayırır bir sonraki gün çırak, kalfa, usta bir araya gelerek malların kuruması için dışarı çıkarırlar. Ustalar günde 100- 200 iş çıkarırken çıraklar ve kalfaları ona çamur getirir. Ustalar tahmini aylık 2000 parça iş yapabilmektedir. Malların fırına yerleştirilmesi esnasında usta fırın başında durur ve çırakların getirdiği işleri fırına yerleştirir.

Bütün işleri aynı usta yapmaz, örnek olarak üretim yapan bir usta, malların dekorlanması sırası geldiğinde malları diğer ustaya teslim eder. Her branşın ustası kendi işini yapar.

4.3. ATÖLYEDE ÇIRAKLARIN YAPTIĞI İŞLER

Avanos da çömlekçilik, usta-çırak ilişkisi içinde bugünlere kadar gelmiştir. Fakat günümüzde çırakların azlığı, yetişen elemanın olmayışı, beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. En başta ekonomik sıkıntılardan dolayı ailelerin çocuklarına bu zanaati tercih ettirmemeleri, haliyle atölyelerde çalışan veya yetişmekte olan çırakların sayısını hayli düşürmüştür. Bugün 1995 yılında atölyesinde 10 tane çırak çalıştıran küçük atölyeler, şimdi çalıştıracak çırağı bulamamakta veya maddi olanaksızlıklar yüzünden olanı işten çıkarmak zorunda kalmaktadırlar.

Bugün, yöredeki çırakların atölyelerde kolay yetişmediğini iyi seviyede bu zanaati yapmaları için çok uzun yılların geçmesi gerektiğini bilen az da olsa çırak bulunmaktadır. Bu çırakların atölyedeki eğitimleri genellikle ustalarının gözetiminde olmaktadır. Bu meslekte uzun yıllar eğitim alınırsa ustanızdan dağdan toprak getirmesinden en son satışına kadar işlerin içinde pişiyorsunuz. Fırın yapımından toprak getirmesine, boya yapımından, cila yapımına, bütün işleri görüp yapmak zorunda kalıyorsunuz. Herşey birbirinin devamı olduğu için herhangi bir parçayı atlama şansı yok. Dağdan toprak gelmezse çamur olmaz. Çamur olmazsa işleyemezsin Çanağı yapmadan pişiremezsin, pişmeden boyası olmaz. Çok uzun yıllara dayanan sabır isteyen bir iş. Genelde ustaların söylediği en büyük sorun çırakların; “geldikleri anda hemen bişeyler yapıp para kazanma düşüncesiyle işe başlama” isteği oluyor. Bu düşünce sistemi, küçük atölyelerde eğitim gören çırakların büyük bir kısmında kapsamaktadır.

Çıraklar, yaklaşık olarak 9 – 10 yaşlarında atölyelere gelmektedirler. 13- 14 yaşlarında normal formlar yapabilmektedirler. 15 - 16 yaşında çok parçadan oluşan özel formlar yapmaya başlayıp daha sonra kalfa olabilmektedirler.

Çıraklar atölyelere geldikleri andan itibaren çalışmaya başlarlar. Ustalar ilk etapda çıraklarına uzun bir yol gidileceğini anlatırlar. Çıraklar, ustaların gözetiminde ürünlerin cilasını atıp, ajur kesip, perdah çekerek malın üzerindeki pürüzleri

zımparayla yok etmektedirler. Ellerinin yatkınlaşması, gözlerinin alışması amacıyla yapılan bu ilk işin ardından, boş zamanlarında kendi başlarına çalışmaktadırlar.

Atölyelerde ustalar çırakları, çamurla tanışması, çamura alışması ve gözlem yapması için teşvik eder. Çünkü bu iş sabır ister uzun süre gözlem yapılsa bile pratik yapılmadığı için hiç bir ilerleme kaydedilemez. Çamur yapımında iki eldeki denge çok önemlidir. Ustaların çamurlarını hazırlarlar daha sonra zımpara yaparlar en sonunda ustaların gözetiminde basit formlar yaparlar. Basit bir saksı yapımı, normal şartlarda çırakların 6 ayını alır. Ustaların fırınları doldurma aşamasında ustalarına yardımcı olur, ürünleri getirirler. Torna başındaki ustalarına çamur getirirler, eğer yapılan işlere kulp yapılacaksa çıraklar veya kalfalar kulpları yaparlar. Diğer kuruyan işleri dışarı çıkarmak, ürünleri kuruttuktan sonra toplamak, çırakların işleri arasındadır.

Yaklaşık 1-1,5 sene sonra, yapmış oldukları saksıyı geliştirerek vazo yapmaya başlarlar. Çırakların bu gelişmesine ustalar sürekli müdahale edip yanlış yaptıkları yeri gösterip neler yapabileceklerini çıraklarına anlatırlar. Yaklaşık olarak 3 yıl içersinde yetişen çırak, ustanın 1/3 ü kapasitesine ulaşır. Şekerlik yapıcak konuma gelmektedir. Bu formun yapılışında en önemli nokta çırağın şekerlik için yaptığı kapağı şekerliğe oturtmasıdır. Tamamen göz kararı ve el tekniğine dayanan şekerliklerin yapımı, çırağın artık neredeyse usta konumuna geçtiğinin göstergesi gibi görülmektedir.

Bazı büyük atölyelerde çalışan ustalar, çırakların yetişmesindeki önemden bahsederken “alt yapının” sağlam olması gerektiğini savunurlar. Bu durum ustaların çırak yetiştirmedeki isteğini göstermektedir. Ustaların üzerinde durduğu bir diğer konuda, çırak yada kalfa olan kişilerin, bu mesleği gerçekten sevip ilerletmek için bir çaba göstermesidir. Çaba gösterip yeni formlar yapmaya çalışan çırakların ilerleyişi, diğerlerine göre daha hızlı olmaktadır.

Çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa, geçişlerde bir belge yerine atölyedeki performans en önemli ve en belirleyici unsurdur. Elinin hızı, zor olan iki

üç parçadan oluşan özel formları yapabildiği, tezgahtan seri formlar çıkarabildiği an çıraklar kalfa olmaktadır. Günde 20, 50, 100 tane form çıkarabildiği zaman bir iki sene sonra tam teşekküllü usta olunur.

Çırakların yetişmesinde, akademik bir bilgi vermeyip, ustaların babalarından veya kendi ustalarından gördüklerini vermeleri bu zanaatin bize, bugüne kadar kişisel başarılar, çabalar ve girişimlerle geldiğini göstermektedir.

4.4 NEVŞEHİR MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ

Kuruluş ve tarihçesi

Çıraklık Eğitimi Merkezleri 19/6/1986 tarihinde çıkartılan 3308 sayılı çıraklık ve mesleki Eğitim kanunuyla birlikte ilk etapta, Ankara İstanbul gibi büyük illerimizde daha sonrada zaman içerisinde diğer illere yaygınlaştırılmıştır. Nevşehir Çıraklık Eğitimi Merkezi 'de 08/02/1987 tarihinde Nevşehir Endüstri Meslek Lisesi bünyesinde açılmış, 1991 yılında Lale sanayi sitesi hizmet binasında bağımsız hale getirilmiştir. 10 Temmuz 2001 tarihinde çıkarılan 4702 sayılı kanunla Mesleki Eğitim Merkezi adını alıp, eğitim öğretime şu anki binasında hizmet etmeye devam etmektedir.

Eğitim faaliyetleri

- Aday Çırak Eğitimi
- Çırak Eğitimi
- Kalfaların Eğitimi(ustalık eğitimi kursları)
- Ustaların Eğitimi (Usta Öğreticilik Kursları)
- Meslek Kursları

Çıraklık Eğitimine Giriş Şartları

En az ilköğretim okulu mezunu olmak,

- * 14 Yaşını doldurmuş,19 yaşından gün almamış olmak, (daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olanlar kayıt olabilirler)
- * Bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak,
- * Eğitim görmek istediği sanatta, bir iş yeri sahibiyle çıraklık sözleşmesi imzalamak..

AMAÇ

Küçülen ve sınırların kalktığı dünyada, eğitim verdiğimiz insanımızın, milli , manevi, ahlaki ve insani değerlere bağlı kalmak koşulu ile dünyanın neresinde olursa olsun sanatını yapabileceği seviyede, eğitim düzeyine ulaşmak; üstün nitelikli insanlar yetiştirme başarısını sağlamaktır.

HEDEF

Okul sistemi dışında bulunan gençlere temel meslek eğitimi vermek ; Çıraklık sistemine girecek gençlerin uygun meslek seçimlerine rehberlik yapmak; 8 Yıllık zorunlu eğitimi tamamlamış geleceğini bir işyerinde çalışarak kurmaya çalışan gençlere çıraklık sistemi yoluyla meslek eğitimi vermek; İş hayatı içinde bulunup çıraklık eğitimi süresince sosyal güvenlik şemsiyesi altına almak; İş yerinde öğrenilmeyen iş ve işlemleri ders araç ve gereçleriyle zenginleştirilmiş laboratuvar ve atölyelerde öğretmek; kalfa ve ustaların meslek kurslarıyla, mesleklerinde gelişmelerini sağlamak; ustaların, işyerlerinde çırak öğrencilere sanatlarını daha iyi öğrenmelerini sağlamak amacıyla "Usta Öğreticilik" kurslarıyla gelişmelerini sağlamak; iş hayatında disiplini sağlamaya katkı sağlamak; eğitim kurumlarıyla iş hayatı arasında iş birliğini geliştirmek, iş hayatının belli bir düzene bağlanmasına katkı sağlamak; Yapılan işlerin teknolojisinin, kalitesinin ve veriminin yükselmesini sağlayarak ülke ekonomisine katkıda bulunmaktır.

YETİŞEN KİŞİNİN TANIMI

Seramik toprağından mutfak ve süs eşyaları, fayans ve banyo takımları gibi ürünlerin yapımında çalışan kişidir.

GÖREVLERİ

Ürün oluşturabilmek için tasarım yapar,

- Üreteceği ürünleri biçimlendireceği model ve kalıpları hazırlar,
- Seramik çamurunu hazırlar, çamurun akışkanlığını ve yoğunluğunu saptar,
- Seramik ürününün dekorlama, sırlama ve pişirme işlemlerini yapar,
- Üretim anında karşılaştığı problemleri çözümler,
- Hazırladığı çamuru biçimlendirir ve süsler,
- Bitmiş mamul üzerinde çeşitli testler yapar (Dayanım testi, boyut testi, kuruma küçülmesi testi, pişme küçülmesi testi vb.),
- Kullandığı makine ve araç-gerecin basit bakım ve onarımını yapar.

KULLANILAN MAKİNE , ALET VE MALZEMELER

Seramik çamuru (Kaolin, kuars, kil, feldspatlar vb.),

Kalıp yapımı için alçı, gomalak, arap sabunu,

Seramik kalemleri (modelaj kalemleri),

Sünger, çeşitli kesici aletler,sistire, çeşitli boy testereler, zımparalar, keçe,

Yardımcı tahta veya alçı plakalar, seramik boyaları (sır üstü ve sır altı),

Oksitler, fırçalar, çıkartmalar, elek baskı, sır, fırınlar.

MESLEĞİN GEREKTİRDİĞİ ÖZELLİKLER

- Seramikçi olmak isteyenlerin;
- Estetik görüş sahibi, seramik ürününe güzellik katabilen,
- El ve gözü eşgüdümle kullanabilen,
- Uzun süre ayakta durabilecek kadar bedence güçlü, kimseler olmaları gerekir.
- Yaratıcılık, meslekte ilerlemek için çok gerekli bir özelliktir.

ÇALIŞMA ORTAMI VE KOŞULLARI

Seramikçiler atölye ve fabrikalarda görev yaparlar. Çalışma ortamı nemli ve çamur, alçı vb. malzeme ile kirlenmiş olabilir. Kişi çalışırken birinci derecede malzeme ile ilgili olup başkaları ile sözel iletişime pek az gerek duyar. İş genellikle ayakta yürütülür.

ÇALIŞMA ALANLARI VE İŞ BULMA OLANAKLARI

Bu elamanlar, kamu ve özel sektöre ait seramik işletmelerinin model üretimi, korlama, sırlama, alçı ve kalıp bölümlerinde çalışabilirler. Kendi adlarına atölye de açabilirler. Bu mesleğin sanatsal yönüne ağırlık vererek kendini geliştirmiş kişiler, seramik sanatçısı olarak çalışabilirler.

Yukardaki bu bilgiler Nevşehir Mesleki Eğitim Merkezi ve bu merkezin internet sitesinden birebir alınmıştır.

Nevşehir Mesleki Eğitim Merkezi çıraklık ve çiniçilik meslek dalında okutulan dersler Genel Bilgi Dersleri adı altında Türkçe, Matematik ve Meslek Matematigi, İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik, Toplam Kalite Yönetimi, Meslek Dersleri (Şekillendirme grubu) adı altında Teknik Resim, İş Güvenliği, Meslek Bilgisi, Meslek Resmi, Bilgisayar, Meslek Dersleri (dekorlama Grubu) adı altında Teknik Resim, İş Güvenliği, Meslek Bilgisi, Motif Desen Bilgisi ve Uygulama dersleri verilmektedir.

Avanos halkının büyük bir kesimi seramik sektöründeki hemen herkez bu mesleki eğitim merkezini bilmektedir. Fakat bu merkezle ilgili herkezin kendine göre sıkıntıları vardır. Bu merkeze avanos gibi çömlekçilikte, Türkiye’de en önemli merkezlerden birisi durumundayken seramik ve çinicilik bölümüne çıraklık, kalfalık, ustalık adı altında öğrenci olarak kimse baş vurmamıştır. 2005 yılı içerisinde 1 yada 2 kişi baş vurmuştur. Avanos da genellikle atölyelerin kapanmasına yol açan veya yeni bir iş yeri açmak isteyenlerin en büyük sorunu, ustalık belgesini alabilmektir. Bunun için Nevşehir Mesleki Eğitim Merkezi, bu amaç için gidilen bir merkez konumuna gelmiştir.

4.5. AVANOS ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ

Meslek lisesi adı altında seramik bölümüne öğrenci bulmakta zorlanılmaktadır. 2005 yılında lise 1. sınıfta 14, lise 2. sınıfta 5, lise 3. sınıfta 1 öğrenci Seramik bölümünde okumaktadır. Seramik bölümüne aşırı bir rağbet yoktur.

Piyasadaki ustalar, kırmızı çamuru şekillendirmesi işlemine seramikçilik derken, bu okuldaki derslere bakıldığında Avanos'daki çömlekçilik dışında kimya dersleri, alçı ve alçı kalıpcılık gibi dersler okutulmaktadır. Bu yüzden piyasanın para kazanacağı işe ağırlık verilmediğini düşünen aileler, çocukları okula göndermemektedir. 1- 2 senede atölyede işi öğrenir, yıllarca burda vakit kaybetmez, para kazanır düşüncesi Avanos'lu aileleri de kapsamaktadır.

Ders programı, bakıldığında verilen derslerin, seramik adı altında detaylı bir şekilde işlendiğini görmekteyiz. Lise 1. sınıftan başlayarak basit motif işlemleri, plastik çamurun tanıtılması, plastik çamurun şekillendirilmesiyle başlayan seramikçilik, lise 2 de çizgi çalışmaları, tonlama, perspektif, mesleki formların çizimleriyle birlikte resim sanatının tarihçesi, resim araç ve gereçleri, çizgi çalışmaları, renk çalışmaları, karakalem tekniği ve uygulaması, renkli çalışmalar, masa üstü modelleri-kalıplama, alçı torna çalışmaları, plastik çamur, kurutma ve rutuşlama dersleri ile devam eder. Lise 3. sınıfta ise karakalem tekniği ile desen, lavi tekniği, renkli çalışmalar, plastik çamurun şekillendirilmesi, döküm çamurunun şekillendirilmesi, kuru çamurun şekillendirilmesi, emzik ve kulplu modeller, sır ve sırlama, seramiğin pişirilmesi, kalite kontrol ve pazarlama, plastik çamur, dökümle şekillendirme, kuru çamurun şekillendirilmesi, emzik ve kulplu alçı modeller, seramiklerin sırlanması, seramiklerin pişirilmesi (fırınlama) gibi dersler okutulmaktadır. Çamur hazırlama makineleri, çamur şekillendirme makineleri, sırlama makineleri ve fırınların kullanımına 3. sınıfta başlanır.

Ekonomik nedenler ağır bastığı için seramik sınıfındaki öğrencilerin bir kısmı meslek öğrenip hayata hemen atılmak için okulu bırakmaktadır. Eğitimsiz hiçbir yere varamayız diyen okul müdürü, belediye ile beraber ortak bir proje üretip çırakları 7-8 ay eğiterek, finansmanlar sağlayıp sigortalarını ve maaşlarını ödeyerek ustaların yanında çalışıp aynı zamanda da okulda kurs verme fikrini düşünüp, üretip belirli bir noktaya getirmişlerdir. Fakat bu proje anlaşmazlıklardan dolayı gerçekleşmemiştir.

Meslek lisesinde, seramik için gerekli tüm teknik donanımlar bulunmaktadır. Okulda 3 alçı torna, 2 mengene 8 mermer masa, 2 tahta masa, sır değirmeni, bilyalı

değirmen, filter pres, kırıcı(vals) ,2 mikser, 1 deneme fırını, fırın ve çeşitli sırlar vardır.

Aileler çocuklarının seramik üzerine eğitim almasına pek sıcak bakmamaktadır. Çocuklarını kolay yoldan çabuk para kazanacakları bölümlere yönlendirmişlerdir.

Oysaki Avanos çanak-çömlekçiliğinin gelişimi, teknik bilgi öğrenimi ve bunu da doğru kullanıma bağlıdır.

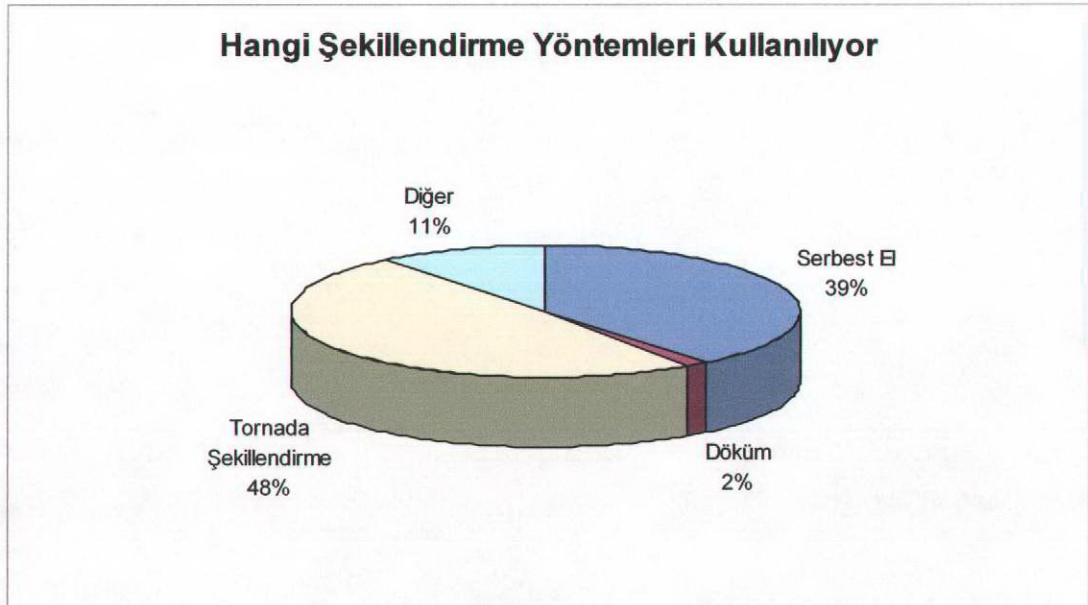

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

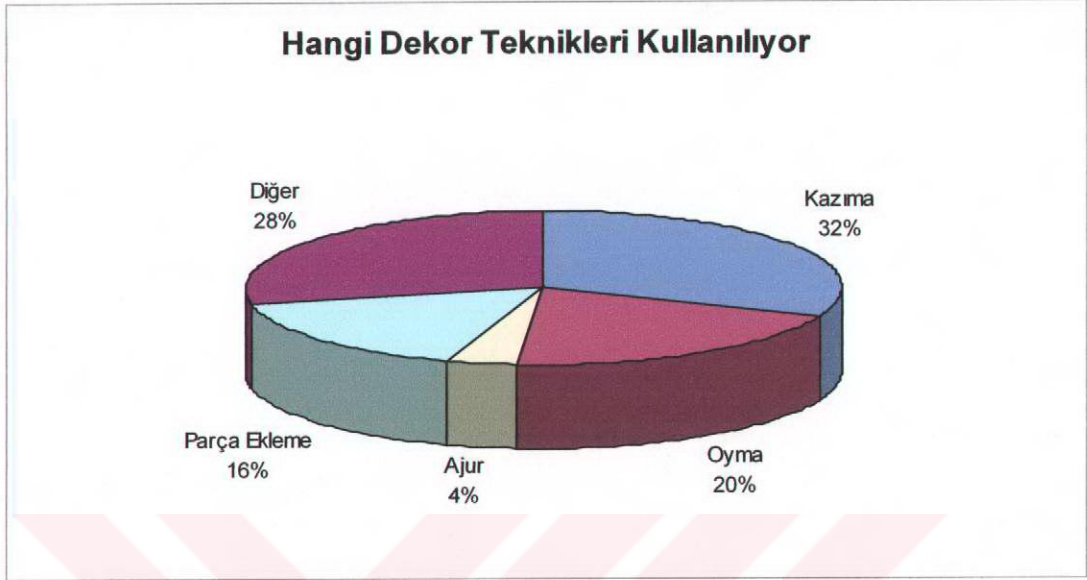
5.1 Değerlendirme

Avanos da çıraklık eğitimi yoluyla meslek edinmiş elemanların veya meslek edinmekte olan elemanlara yapılan anketin değerlendirilmesinde; çıkan veriler numaratik hale getirilerek SPSS istatistik programına girişi yapılmıştır. Girişi yapılan verilerin soru bazında frekansları bulunmuş, boyutları ve sorular ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Anketin güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla, alfa katsayısı hesaplanmış, hesap sonrası 0,91 sonucu alınmıştır. Demografik özelliklere göre analiz yapılmamıştır. Bunun yerine belirlenen boyutlar arasında karşılaştırmalara gidilerek, değerlendirmeler ve yorumlar yapılmıştır. SPSS istatistik programının grafik alt yapısının zayıf olması nedeniyle seçilen veriler “excell” programında grafiklendirilmiştir. Elde edilen sonuçların tümü istatistiki gerçeklere dayandırılmıştır. 60 kişiye yapılan anketten çıkan sonuçlara göre grafik tabloları oluşturulduğunda;

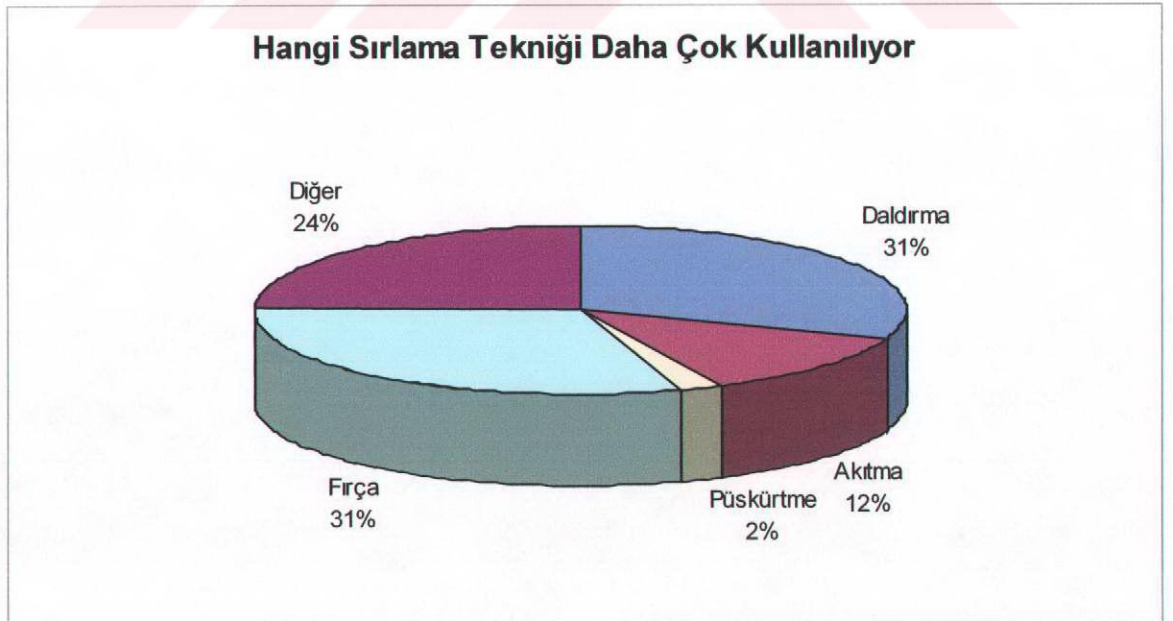

Avanos da ağırlıklı olarak tornada şekillendirmenin yapıldığı görülmektedir. Bunun yanısıra serbest el tekniği de önemli bir yere sahiptir. Tornada

şekillendirmenin diğer tekniklere göre daha avantajlı olma sebebi, seri üretim yapılmasından kaynaklanmaktadır.

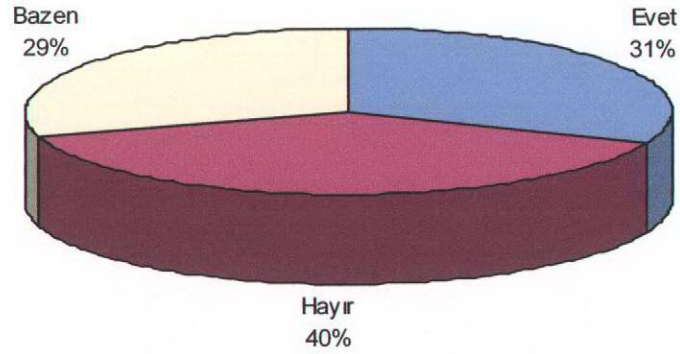

Avanos da hemen hemen bütün dekorlama teknikleri tercih edilmektedir. Kazıma tekniği daha çok tercih edilen bir teknik olmasına karşın, rölyef, bölmeli, keserek yapılan dekorlama teknikleride kullanılmaktadır.

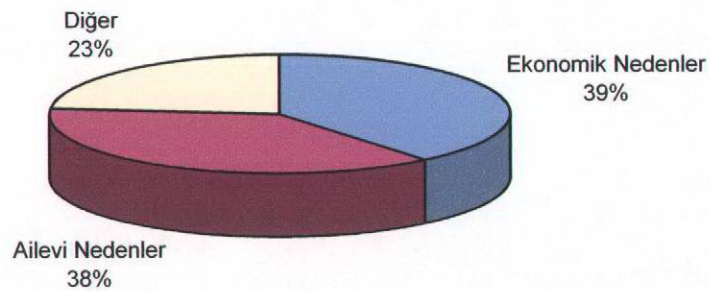
Sırlama çok fazla yapılmasada, fırça ve daldırma yöntemi en çok kullanılan sırlama tekniklerinden biridir.

Estetik Kaygı Gdlerek Başka Materyaller Kullanılıyor mu?

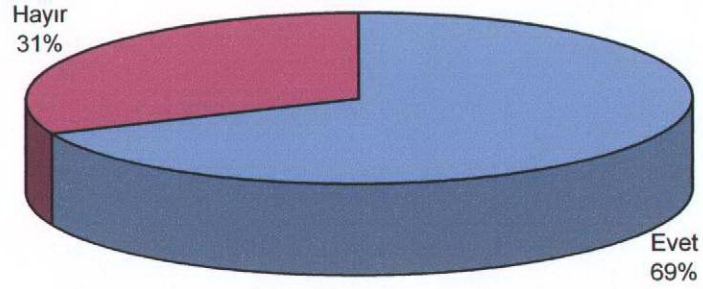
Avanosda yapılan işler içinde çamur dışında başka yardımcı materyel kullanımı pek gözlenmez. Fakat cam ve bazen de ereve yapımı için tahta çıta kullanılmaktadır.

Çömlekçilik Zanaatini Tercih Etme Nedenleri

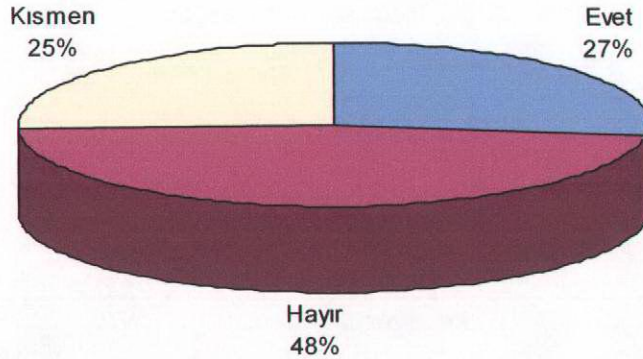
Avanosda ekonomik etkenler ve ailelerin seramiğinin içinde olması atölyelerde çalışan elemanların bu mesleğini tercih etmesindeki en önemli nedenlerin başında gelmektedir.

Ailede ya da Akrabalarda Seramikçi Var mı?

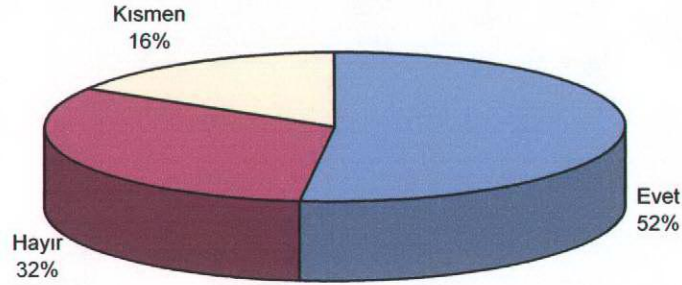
Atölyelerde çalışan elemanların % 69'u göstermektedir ki Avanos çömlek atölyelerinde çalışan elemanların, bu sektörün içinde olmasındaki en önemli etken, aile ve akrabalarının da bu işin içinde olmasıdır.

Seramik Sektöründe Gelecek Görüyor musunuz?

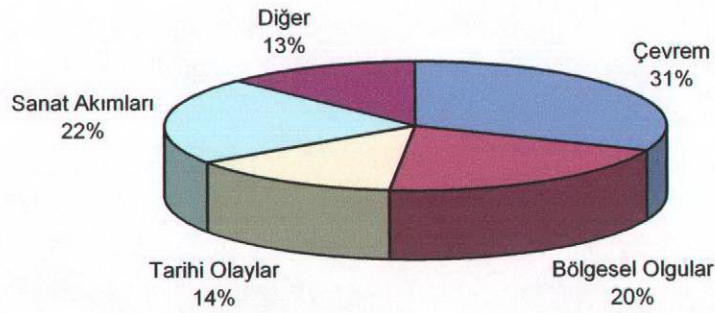
Büyük bir çoğunluk bu sektörde gelecek olmadığını savunmaktadır. Ekonomik nedenler seramik sektöründe çalışmalarını gerektirmektedir.

Yaptığınız İşlerde Estetik Kaygı Duyuyor musunuz?

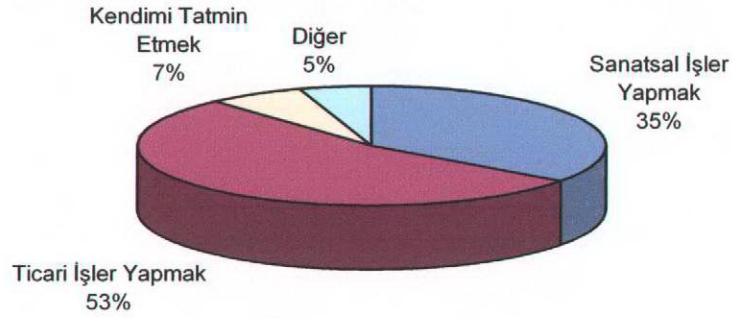
Çıkan işlerde estetik kaygı yaşayan çoğul kesim, seri üretim yapmayan, dekorlama ustalarıdır. Estetik kaygı güden bu kısmın içine rapido tekniği ile dekorlama yapan ve bu çizimlerin içlerini boyayanlar da girmektedir. Kendilerini geliştirmek için çinicilik kitapları veya tarihi bölgeleri, bu bölgelerin motiflerini anlatan kitaplar en çok başvurdukları ve yararlandıkları kaynaklardır.

Seramik Çalışmalarında Etkilenilen Faktörler

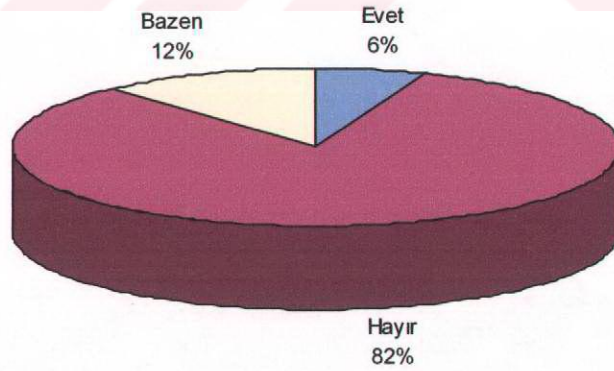
Atölye çalışanları, çevre, bölgesel bir takım olaylar, sanat olayları gibi olaylardan etkilenip, bu olaylar yaptıkları işlere aktarmaktadırlar.

Yapılan Çalışmalarda Ne Tür Kaygılar Duyuluyor

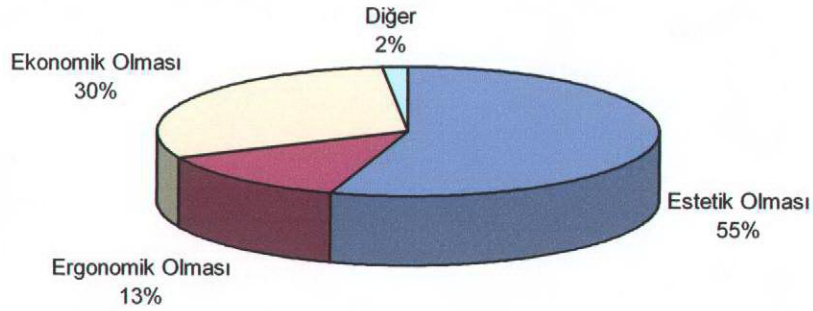
Avanos da atölyeler kar amaçlı çalıştığı için genellikle ticari işler yapılmaktadır. Bunun yanı sıra dekorlama işleriyle uğraşanlar yaptıkları işin sanat kısmıyla daha çok ilgilenmektedirler.

Tasarımlarınızda Bilgisayar Kullanıyor musunuz?

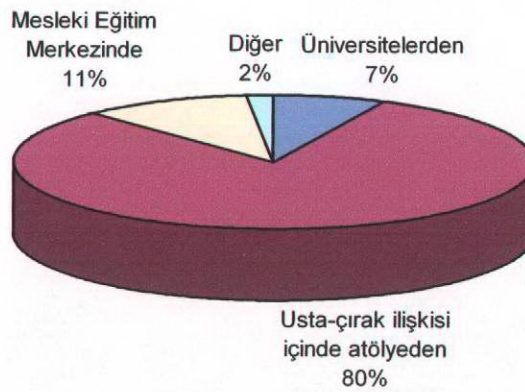
Atölyelerde bilgisayar olmadığı için kimse bilgisayar kullanmamaktadır. Bilgisayar kullananlar, dekorlama yöntemlerini görmek veya çanak çömlek ile ilgili yeni teknikleri izlemek adına akşam varsa evlerinde yoksa internet kafelerdeki bilgisayarları kullanmaktadır.

Tasarım Aşamasında Ne Tür Kaygılar Gündülüyor

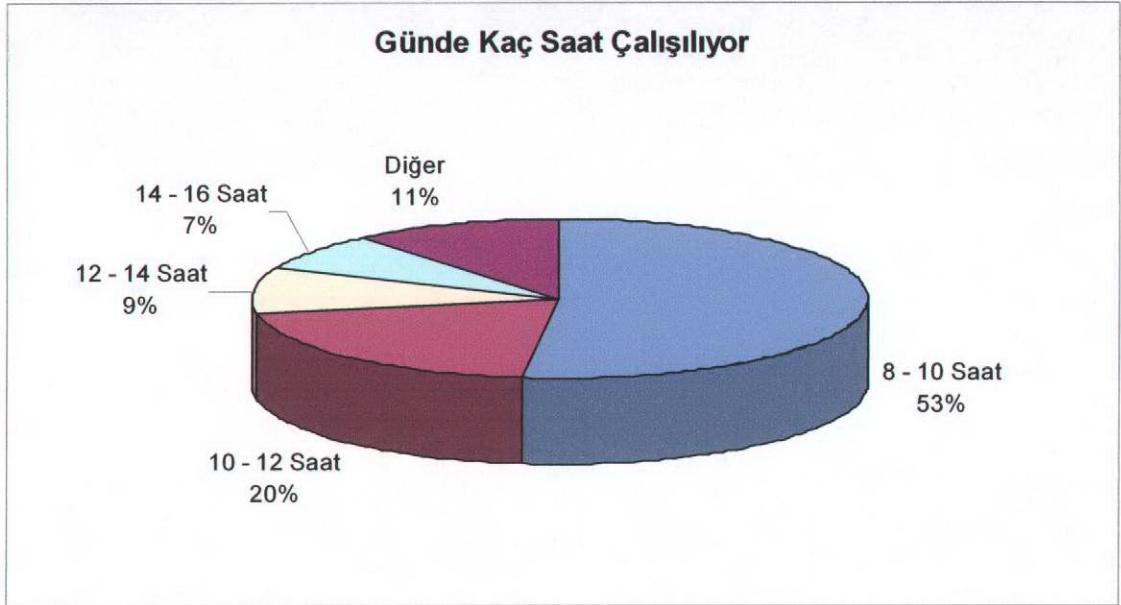

İlk etapta yapılan işlerin estetik olması dikkate alınmakta vede atölyelerin hemen hepsinde aynı malı görmek mümkün olmaktadır . Bu sebepten dolayı değişik bir şeyler yapmak atölyeye çok büyük kazanç sağlamaktadır. Ekonomik olmasıda atölyelerde kazanç sağlayan başka bir unsurdur.

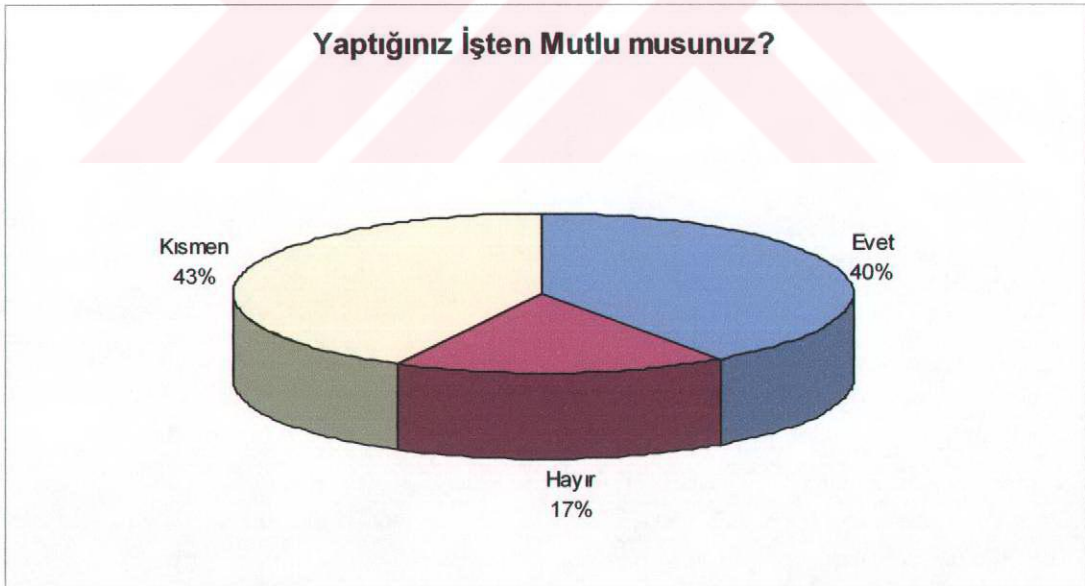
Seramik ile İlgili Teknik Bilgileri Nerden Aldınız

Avanos da çömlekçilik usta çırak ilişkisi içinde atölyelerde öğrenilmektedir.

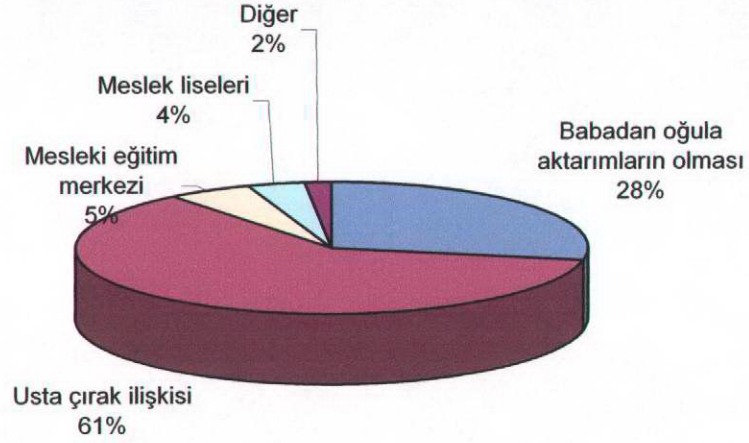

Günde ortalama 8 - 10 saat çalışan elemanlar, işin yoğunluğuna göre bu süreyi uzatabilmektedir.

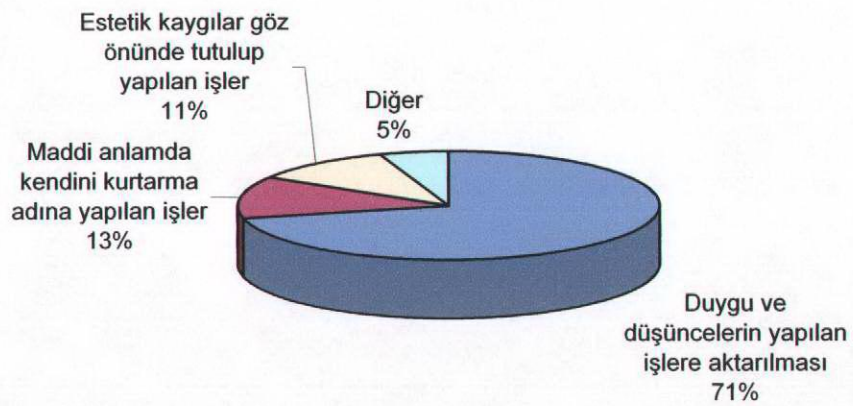
Ekonomik açmazlardan dolayı bölgedeki seramikçiler ,geleneksel iş kollarından biri olan çanak-çömlekçilik için geleceğe dair, geleceğe dair umutsuz ve belirsizliklerden dolayı da kararsız görülmektedirler.

Çömlekçiliğin Öğrenilmesinde En Önemli Etken Hangisidir?

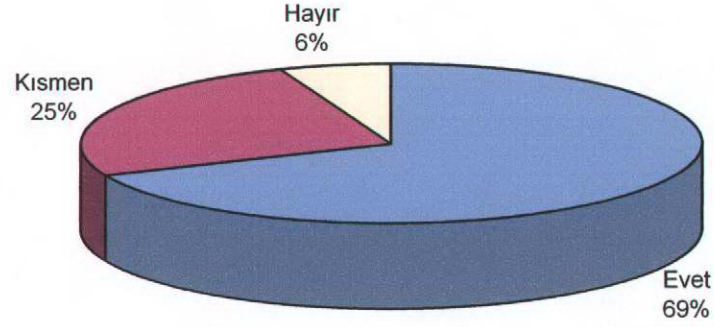
Bölgedeki geleneksel çömlekçilik, devletin eğitim kurumları ile değil, genellikle atölyelerde usta çırak ilişkisi içerisinde ve büyük oranda da ailenin iş kolu olarak babadan oğula aktarımla öğrenilmektedir.

Sizce Yaratıcılık Nedir?

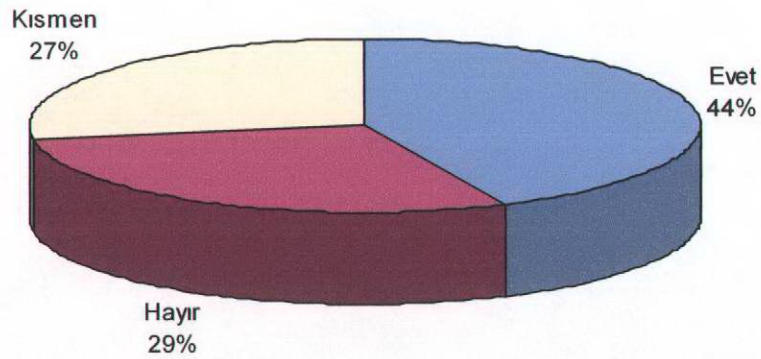
Atölyede çalışan elemanlar yaratıcılığı duygu ve düşüncelerin yapılan işlere aktarımı olarak görmektedirler.

Atölyede Aldığınız Eğitimin Sizi Geliştirdiğine İnanıyor musunuz?

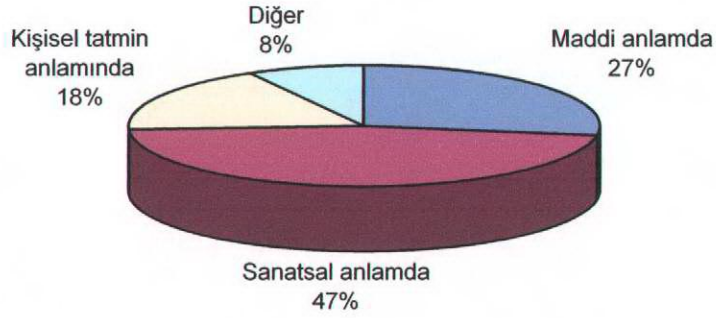
Atölyelerde çalışan elemanların büyük bir çoğunluğu, atölyede aldıkları eğitimin kendilerini geliştirdiğini düşünmektedirler.

Atölyede Aldığınız Eğitimi Yeterli Buluyor musunuz?

Atölyelerde çalışan elemanlar atölyede aldıkları eğitimin yeterli olduğunu düşünmektedirler.

Atölyede Aldığınız Eğitimin Sizi Nasıl Geliştirdiğini Belirtirmisiniz?

Atölyelerde çalışan elemanlar atölye eğitiminin kendilerini daha çok sanatsal anlamda geliştirdiğini düşünmektedir.

Ankette sorulan işe başlama saatiniz ve işi bırakma saatiniz sorularına cevap olarak işin yoğunluğuna göre değiştiğini ifade eden cevaplar verilmiştir. Genellikle 8-10 arası iş başı yapan atölyeler çoğunluk olarak 20 – 21 arası işi bırakmaktadırlar.

Sipariş usulu çalışan atölyelerde ise durum farklıdır. Siparişi zamanında yetiştirmek için gece 24 'e kadar çalışmalarını sürdüren atölyelere rastlanmıştır.

Ankette sorulan bir diğer soru da aylık gelirle ilgilidir. Aylık kazanç ortalama olarak 500 YTL'dir. Yeni başlamış çırakların 200YTL kazandığı, büyük atölye sahiplerinin ise 2500YTL kazandığı saptanmıştır.

BÖLÜM VI

6.1 SONUÇ

Avanos çömlek atölyelerinin birbirleri ile olan bağlantıları zayıftır. Bu durum özellikle küçük atölyelere büyük zararlar vermektedir, küçük atölyeler kapanma riskiyle karşı karşıyadır. Ayrıca ellerindeki hazır yetişmiş elemanı başka bir atölyeye kaptırma endişesi de taşıyan atölyeler, turizmin en yoğun olduğu aylarda özellikle ağustos ayında elektrik ve su parası ödeyemedikleri için kapandıklarını dile getirmişlerdir.

Yapılan görüşmeler ve gözlemlere göre amaç, ticari kar sağlamak olunca bir takım unsurlar göz ardı edilmektedir. Bu zanaatin, sanat kısmıyla uğraşmak isteyenler olmakla birlikte, maddi anlamda sıkıntı yaşamak korkusuyla sadece karnını doyuracağı iş türünü yapmaktadır. Atölyeler arası birliğin olmamasının sebebinin de gene maddi sebeplere dayandığı görülmektedir. Herhangi bir mal için kimsenin belirli bir birim fiyat koymaması, çok kazanayım derken rekabetten dolayı fiyatların düşmesine ve dolayısı ile kazancında azalmasına sebep olmaktadır. Örneğin 10 YTL lik malı başka atölye 7 YTL' ye bir başkası 5 YTL ye düşürünce 10 YTL ye satanın da fiyat azaltmaya başlaması, üreticinin zarar görmesine neden olmaktadır.

“Hemen bir iş öğreneyim ve hemen para kazanmaya başlayayım” düşüncesinin yanında, birde atölyelerdeki maddi sıkıntılar eklenince, yetişmekte olan çıraklar veya bu işe başlayacak olan adaylar, bu işi yapmamaları gerektiğini düşünmektedir. Bu nedenle, ailelerin çocuklarının atölyelerde çalışma isteğine destek olmadığını, yetişmiş eleman bulmaktaki güçlüklerle karşılaşıldığını göstermektedir. İnşaatlarda işçi olarak çalışmak bu işin daha kazançlı olduğunu düşündürmektedir. Çünkü işçiyken günlük yövmiye olarak 30 YTL alınmaktadır. Elektrik, su, vergi gibi sorunlarla uğraşılmamaktadır. Tüm bu etkenler doğrultusunda bu zanaati tercih etmeyi kimsenin istemediği anlaşılmaktadır.

Atölyelerin arasında birliğin beraberliğin olmaması, her imalatçının kendi satışını yapması fiyatların sürekli aşağı düşürmesine de sebep olmaktadır. Avanos'da, yapılan işleri bu nedenle pazarlayacak kimse bulunamamaktadır. Aynı zamanda, başka mesleği bitirmiş kişilerin bu mesleğe girmesi de sıkıntı yaratmaktadır. Üretici yaşantısını devam ettirecek kadar para kazanmak istemekte, Fakat belirli bir refah düzeyine ulaşamadıklarını ifade etmektedir. İşverenler ekonomik sıkıntılardan dolayı 30- 35 arası olan atölye sayısının, bugün itibariyle 10-12 ye düştüğünü belirtmektedirler.

Atölye sahibi ve tezgah başındaki ustaların, çamurla ilgilenmek, tezgahda form çekmek, formları pişirmek, pişenleri satmak, atöyelere gelen çırakların eğitiminden seri üretim yapıp, para kazanıp, eve ekmek götürmeye kadar birçok konuda sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklarından dolayı ustalar sanatsal bir takım formlar tasarlamayıp kendilerini, geçindirecek kadar paranın elde edilebilmesini ön planda tutmaktadırlar.

Yukarıda da belirtildiği gibi duyulan bütün kaygıların başlıca nedeni, maddi etkenler olmasıdır. Bu arada, işi tam anlamıyla öğrenmeden sadece ufak formlar yapıp, başka yerde bunları satmaya çalışan veya satan kişilerin, büyük çaplı iş siparişi geldiğinde yapamadığı da gözlenmiştir. Fakat işin en önemli kırılma noktası, işi tam olarak öğrenmeden başka yerde satma kaygısı, çırakken bireylerin kazandığı parayı yeterli bulmaması, bu durumda daha çok para kazanma isteğinin doğması, v.b nedenler başkalarına zarar verdiği gibi, bu bireylerin kendilerine de zarar vermektedir. Böylece tecrübeli ustaların yanından ayrılarak, kendi gelişim ve tecrübe kazanma sürecini durdurdukları varsayımını ortaya çıkarmaktadır.

Atölyelerin hemen hepsinin bu ekonomik sıkıntıya düşmesinin başlıca nedeni, turizmdeki paket turların olduğu ve komisyon alındığı ifade edilmektedir. Bu zihniyetin küçük çaplı atölyeleri zarara uğrattığı anlaşılmaktadır. Kimi paket turların %60 komisyon istediği anlatılmaktadır. Turların, turistleri hiç boş bırakmadığı ve

Avanos'da anlaşıma yaptığı yerler dışında hiç bir yere götürmediği için sıkıntıyı sadece atölyelerin değil bütün Avanos esnafının çektiği söylenmektedir.

Nevşehir'deki, Mesleki Eğitim Merkezinin varlığı bilinmekle beraber, işlevinin tam olarak ne olduğunun bilinmediği gözlenmiştir. Nasıl ve ne tür eğitim verildiğini, ustaların bu merkezden belge almak zorunda olduklarını ve bu belgeleri olmazsa atölyelerinin kapanabileceğini ifade etmektedirler.

Nevşehir'deki Mesleki Eğitim Merkezi, meslek lisesi mezunu bir kişiyi doğrudan sınava alıp ustalık belgesi almaya hak kazandırmaktadır. Matematik, Türkçe, İş güvenliği, İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik, Toplam Kalite Yönetimi, meslek dersleri, atölye uygulama, kalfa olabilmek için sınava girip geçilmesi gereken derslerdir. Usta olabilmek içinse Muhasebe, Çalışma Hukuku, Ekonomi, Sigorta Vergi, İnsan Sağlığı İş Güvenliği, İş ve İnsan İlişkileri, İşletme, İleri Meslek Bilgisi ve Atölye Uygulama derslerinden sorumlu tutulmaktadır. Bu sınavlarda başarılı olunduğu takdirde belge alınmaktadır. Ancak, belli bir yaş üstü ustaların, ilkokulu yada ortaokulu bitirip bu işe başladıkları ve hayatlarının en az 15 yılını bu işe verdikleri öğrenilmiştir. Uzun yıllar bu işten para kazanıp ailelerini geçindirdikleri düşünülürse, bu insanların usta olabilmek için mesleki eğitim merkezinden aldıkları bu belgenin, liseyi bitiremediği için 3 yıl burada okumanın ve bu belgeyi almak için açılan sınavların, ne işe yaradığını anlamak oldukça güçtür. Buna rağmen belli bir yaş üzeri ustaların bir kısmının zorunluluktan dolayı, çıkan af dan yararlanıp belgelerini de almış oldukları yapılan görüşmelerde ifade edilmektedir.

Endüstri Meslek lisesini bitirmiş ve ustalık belgesi almış kişilerin, bu belgeleri ile atölye açtıkları bilinmektedir. Fakat atölyenin belge sahibi kişiye ait olduğunun gösterilmesi, gerçek ustaların ise bu belge üzerinde usta olarak gösterilmemesi, atölye çalışanları üzerinde olumsuz etkiler uyandırmamaktadır. Çünkü usta kişi bu durumu önemsememekte, gerekli bulmamaktadır. Bu gibi etkenler ise Mesleki Eğitim Merkezine gidecek kişilerin, bu gibi eğitim veren yerleri gereksiz görmesine sebep olmuş ve de gün geçtikçe okula gidecek kişilerin sayısının da azalttığı gözlemlenmiştir.

Mesleki Eğitim Merkezi İnternet sitesinden alınmıştır. (2005)

Ana meslek dalarına göre bakıldığında, “seramikçilik” bölümünde okuyan bir öğrenci olduğunu görüyoruz.

Bu durum, bugün Avanos çömlek atölyelerinin, Mesleki Eğitim Merkezini ve Meslek liselerini halen benimsemediklerinin bir göstergesi durumundadır.

6.2 ÖNERİLER

- Herşeyden önce devletin, bu zanaati yapan, ve ilerletmeye çalışan kişi yada kişilere destek verip onları daha çok teşvik etmesi gerekmektedir. Örneğin 40 yaş üstü ustalar ilk ustalık belgesini çanakçılar odasından, ikincisini Esnaf ve Sanatkarlar Odasından, üçüncüsünü ise belirli sınavlara girdikten sonra başarılı oldukları takdirde daha önceki almış oldukları belgeler göz önünde bulundurulmadan Mesleki Eğitim Merkezinden belge almak zorunda bırakılmışlardır. Ellerinde bulunan önceki dönemde almış oldukları belgelerinin geçerliliğinin sağlanması gerekmektedir.
- Çömlekçiliğin yokolması binlerce insanın işsiz kalmasına neden olmaktadır. Yetişmiş insan sayısının önemine bu zanaatin bitmemesi için yeni nesli ve var olan ustaları teşvik etmek gerekir. Ustanın yetişmemesi, halinde kalfalarında yetişmemesine neden olacağı göz ardı edilmemelidir.
- Gelen çırak sayısında azalma olduğu ve artık aileler çocuklarını atölyelere göndermedikleri anlaşıldığı için hazırda yetişmiş olan çırakları koruyup yetişmesine destek verilmelidir.
- Atölyelerin yapılan işlerde veya verilecek kararlarda birlik olunmasının sağlanması, Avanosda ve çevre köylerde çalışmayan insanları meslek sahibi yapmak için Nevşehir Mesleki Eğitim Merkezinin insanları bulup tanıtımının yapılması önem kazanmaktadır. Avanos Çanakçılar Esnaf ve Sanatkarları Odası Avanosdaki çanakçılara destek olup bu merkezin önemini anlatması, yeni gelen çırakları teşvik edip yönlendirmesinde fayda görülmektedir.
- Turizmdeki paket turların işyerlerini desteklemesi ve ayırım yapmaması gerekmektedir. Paket turlardan dolayı atölyeler çok zarar etmektedir. Bu nedenle aksaklıkların giderilmesi için önlem alınmalıdır.
- Kooperatifçilik bilinçlendirilmelidir. Uzman kişilerden oluşacak bu kurullar üretimin ve pazarlamanın sağlıklı yapılmasını sağlayacaktır.

- Avanosda sıkıntı çeken yerlerin sadece atölyelerin olmadığı saptanmıştır. Avanos da kapanan pansiyonlara da rastlanmıştır. Kapanan pansiyonların açılması ve atölyelere turistin gelmeye başlaması, Avanos çömlekçiliğinin gelişmesinde önemli rol oynayacaktır.
- Mesleki eğitim merkezinde gerçekten bu işi iyi bilen kişilerin oluşturduğu komisyonlar kurulup ustalık belgesi almaya gelen liseyi bitirmemiş belli bir yaş sınırını geçmiş kişileri, yaptığı işle ilgili pratik sınava tabii tutup değerlendirdikten sonra olumlu yada olumsuz bir karara varılması gerekir. Eski ustaların bu işe genelde ilkokul veya orta okuldan sonra başlamış olmalarından dolayı bu merkezde okutulan ders programlarının söz konusu kişilere uygulanamayacağının da düşünülmesi mevcut elemanlarada bir rahatlık sağlayacaktır. Bu durum ise yeni yetişen çırakların ve ustaların verimini arttıracaktır.
- Nevşehir Mesleki Eğitim Merkezinde yaratıcılığı geliştirmek ve yapılan işlere estetik, ergonomiklik katmak amacıyla tasarım derslerine ağırlık verilmelidir.
- Geleneksel ve tarihi konuların doğru biçimde yapılan işlere aktarımı, bölge seramiğindeki yozlaşmayı önler. Bu yüzden Mesleki eğitim merkezinde hem bu yozlaşmayı önlemesi hem de özgün işlere kaynaklık etmesi açısından sanat tarihi dersi konulmalıdır.

KAYNAKÇA

GÜNER, Güngör : **"Anadoluda Yaşamakta Olana İlkel Çömlekçilik"** Akbank Kültür Yayınları, 1988

ARCASOY, Ateş : **"Seramik Teknolojisi"** M.Ü Yayınları, İstanbul 1983

Anonim : **"Ana Britannica"** 1995

ÖNEY, Gönül : **"Anadolu Selçuklu Mimari Süsleme ve El Sanatları"** İş Bankası Kültür Yayınları 1992

SÖZEN, Metin – TANYELİ Uğur : **"Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü"** Remzi Kitabevi 2003

ÖKSE ,A.Tuba : **"Seramik Terimleri"** Arkeoloji ve Sanat yayınları 1999

BAKIR, Meral Armağan : **Ahilik ve Mesleki Eğitim,**
(İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 1991

ÜNAL, Serap : **"Avanos ve Kınık Çömlekçiliği "** Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, 1990

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi : **"Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını"** Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları 1

CARCARADEC de Marie : **"Mural Ceramics In Turkey"** Redhouse Press, 1981

GÜREŞÇİ, Mustafa (1999) : **"Avanos Çömlekçiliği"** Afyon Meslek Yüksek Okulu (Yayınlanmamış Proje Ödevi)

ASLANAPA, Oktay : “**Türk Sanatı El Kitabı**” İnkılab Kitabevi, İstanbul 1993

ŞAHİN, Faruk : “ **Türk Çini Sanatı Süslemeciliği** ” Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1989

GÜRTANIN Neriman – MUNSUZ Nuri: “**Avanos Çömlekçiliği Ve Kullanılan Toprakların Bazı Tenolojik Özellikleri** ” A.Ü Ziraat Fakültesi Yayınları , 1970

HAKLI, Kadir (Avanos Belediyesi Yazı İşleri Müdürü) : “**Avanos’un Tarihçesi**” Anonim derleme

KAPTAN, Saim “**Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**”. Ankara .Tekışık Web Ofset Tesisleri 1998

The Museum Of Anatolian Civilization : “ **Guide Book**” ,2004

ERDOĞDU, Celal “**Çini ve Çinicilik**” İ.T.Ü – Mimarlık. İnternet yazısı

[www .avanos-bld.gov. tr](http://www.avanos-bld.gov.tr)

[www .nevmem. com](http://www.nevmem.com)

www.turkstudent.net

EK-1 Anket Formu

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Seramik Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı gereğince “Avanos Seramik Ve Çömlek Atölyelerinde Çıraklık Eğitimi Yolu İle Meslek Edinmiş Elemanların Durumu Üzerine Bir Araştırma ” konulu tezi hazırlamaktayım.

Bu amaçla ;

- Bölgedeki atölyelerdeki seramik eğitimi yöntemleri incelenecek
- Çıraklık eğitim yöntemlerinin başarısı ve devamlılığı incelenecek
- Bu yöntemle yetişen elemanların sektördeki durumlarını araştırmak,

çalışmanın genel amacını oluşturmaktadır.

Bu anlamda aşağıdaki sorulara vereceğiniz yanıtlar araştırmama ışık tutacaktır. Görüşme sorularını cevaplandırarak araştırmama katkıda bulunduğunuz ve zaman harcadığınız için teşekkür ederim.

Evren SERTALP

Hangi şekillendirme yöntemlerini kullanıyorsunuz?

- a. Serbest el
- b. Döküm
- c. Tornada şekillendirme
- d. Diğer

Hangi dekor tekniklerini kullanıyorsunuz?

- a. Kazıma
- b. Oyma
- c. Ajur
- d. Parça ekleme
- e. Diğer

Seramik işlerinizde hangi sırlama tekniğini daha çok kullanıyorsunuz?

- a. Daldırma
- b. Akıtma
- c. Püskürtme
- d. Fırça
- e. Diğer

Seramik çalışmalarınızda estetik kaygı güderek destekleyici başka bir materyal kullanıyor musunuz?(cam, metal, ahşap gibi)

- a. Evet
- b. Hayır
- c. Bazen

Çömlekçilik zanaatını tercih etme sebebiniz nedir?

- a. Ekonomik nedenler
- b. Ailevi nedenler
- c. Diğer.....

Ailenizde veya akrabalarınızda seramikçi var mı?

- a. Evet
- b. Hayır

Kendi adınıza seramik sektöründe bir gelecek görüyor musunuz?

- a. Evet
- b. Hayır
- c. Kısmen

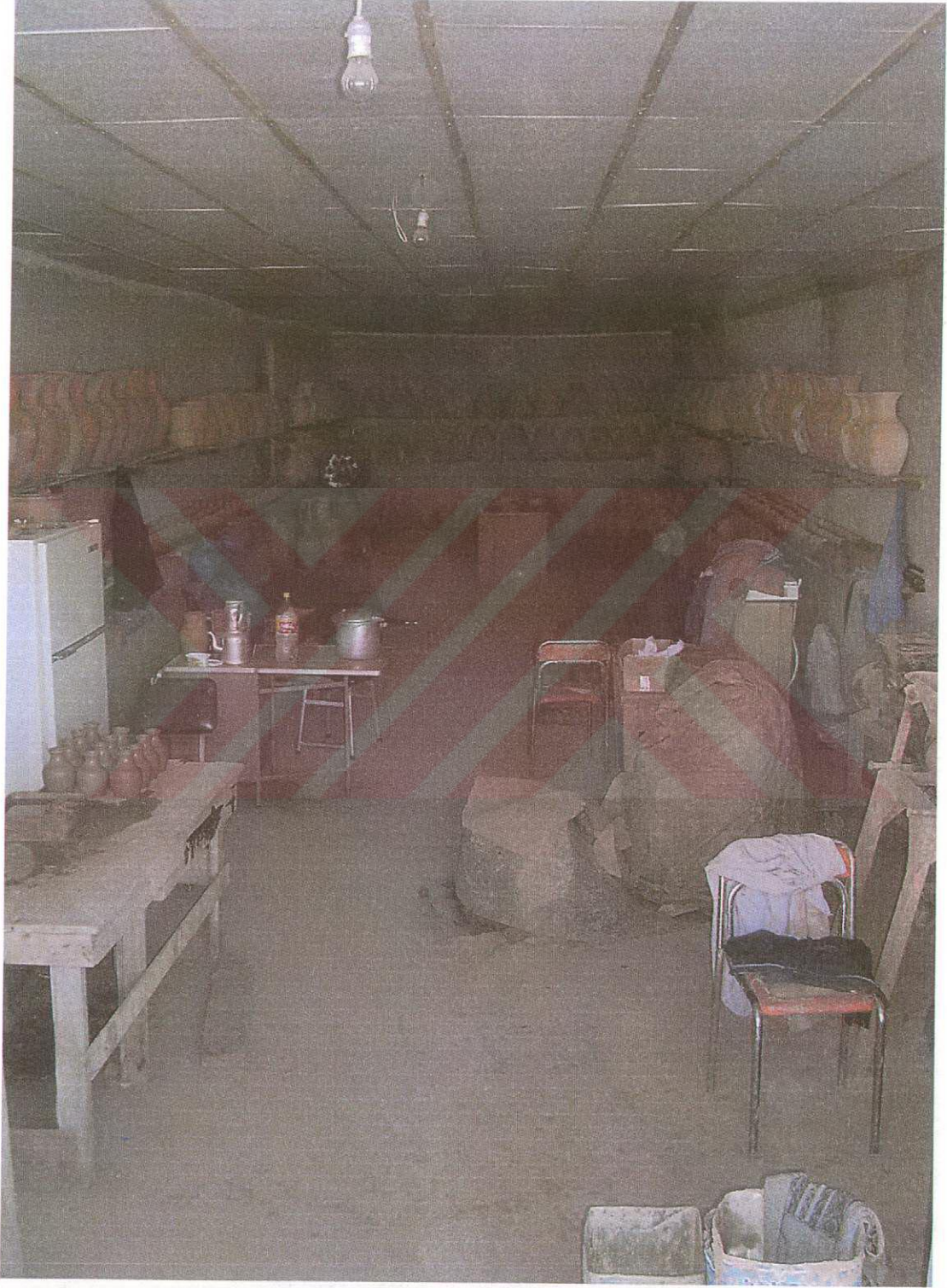
Yaptığınız işlerde estetik kaygı duyuyor musunuz?

- a. Evet
- b. Hayır
- c. Kısmen

SANAYİİ BÖLGESİNDEKİ ATÖLYELER

SANAYİ BÖLGESİNDEKİ ATÖLYELER

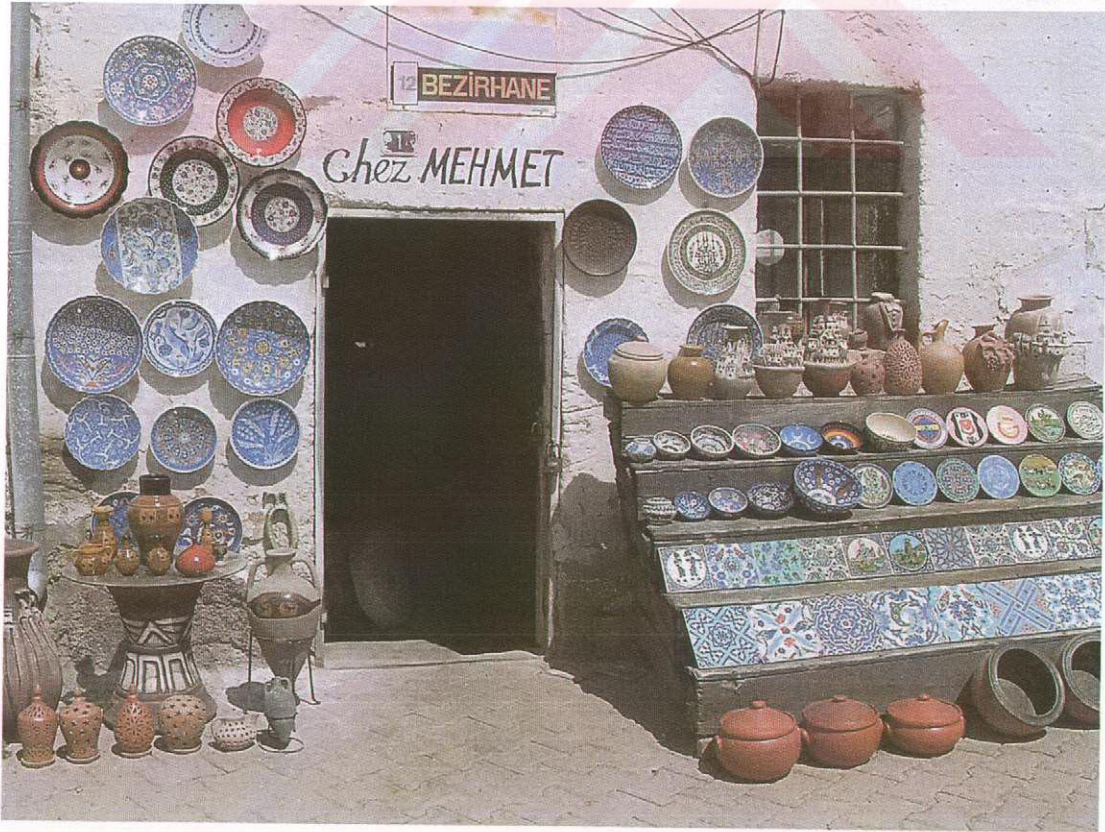
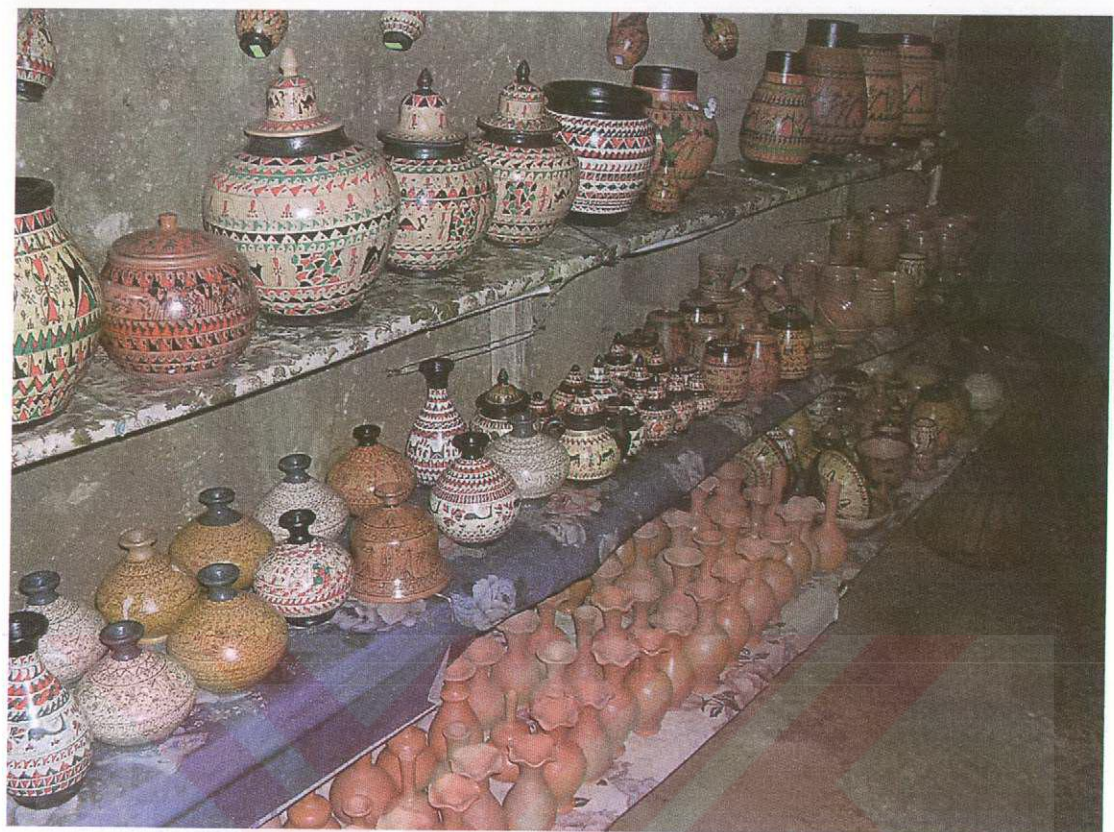
MERKEZDEKİ TURİSTLİK ATÖLYELER

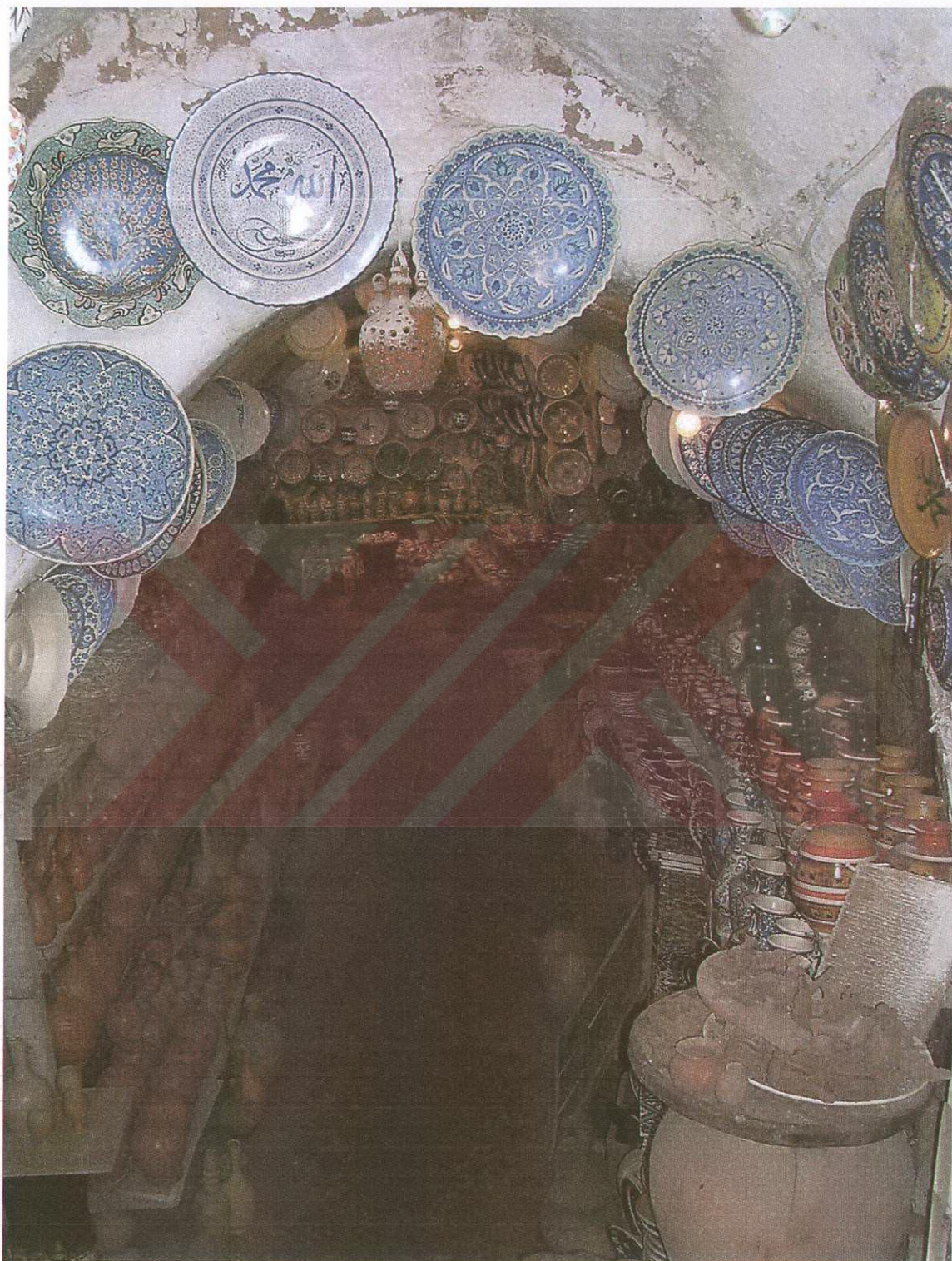

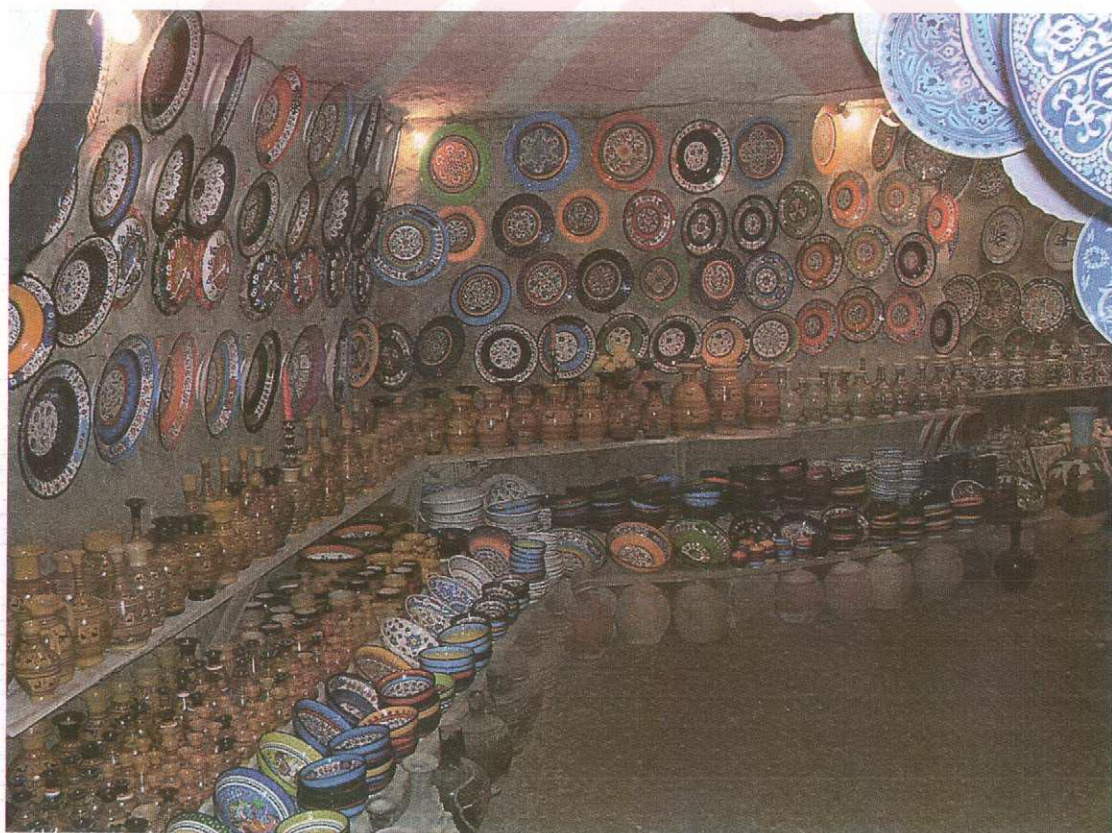

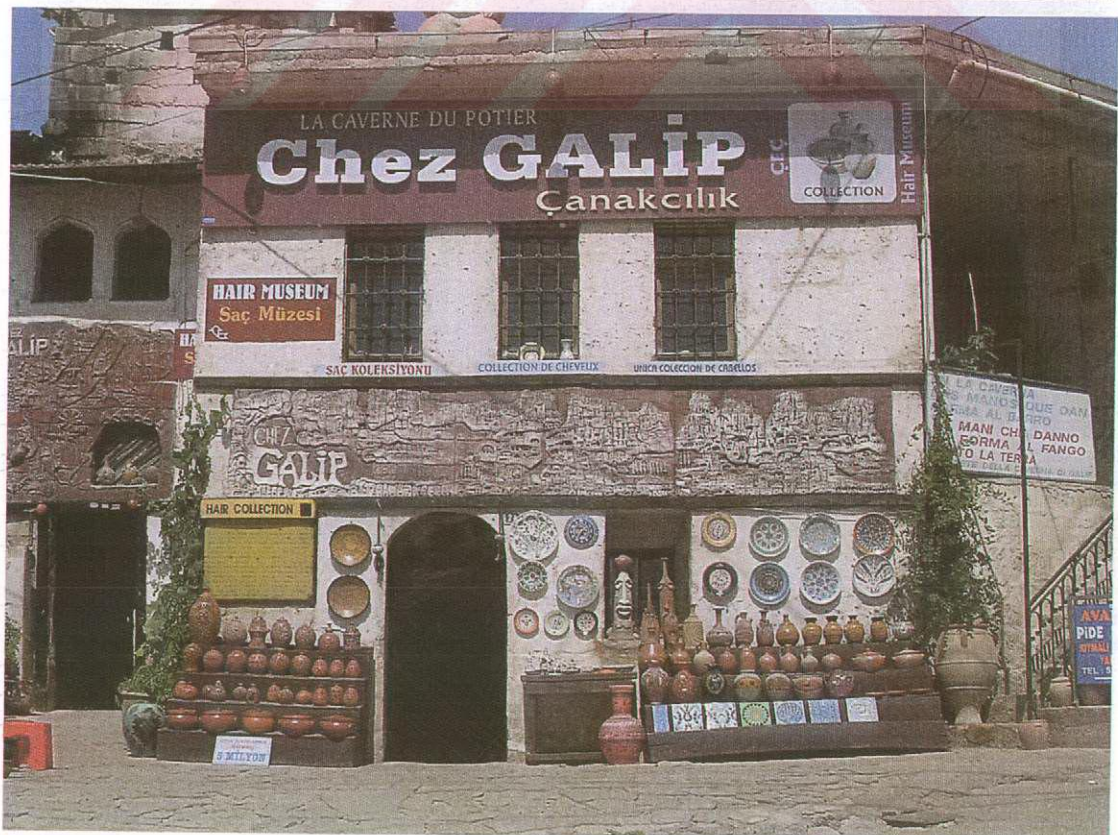

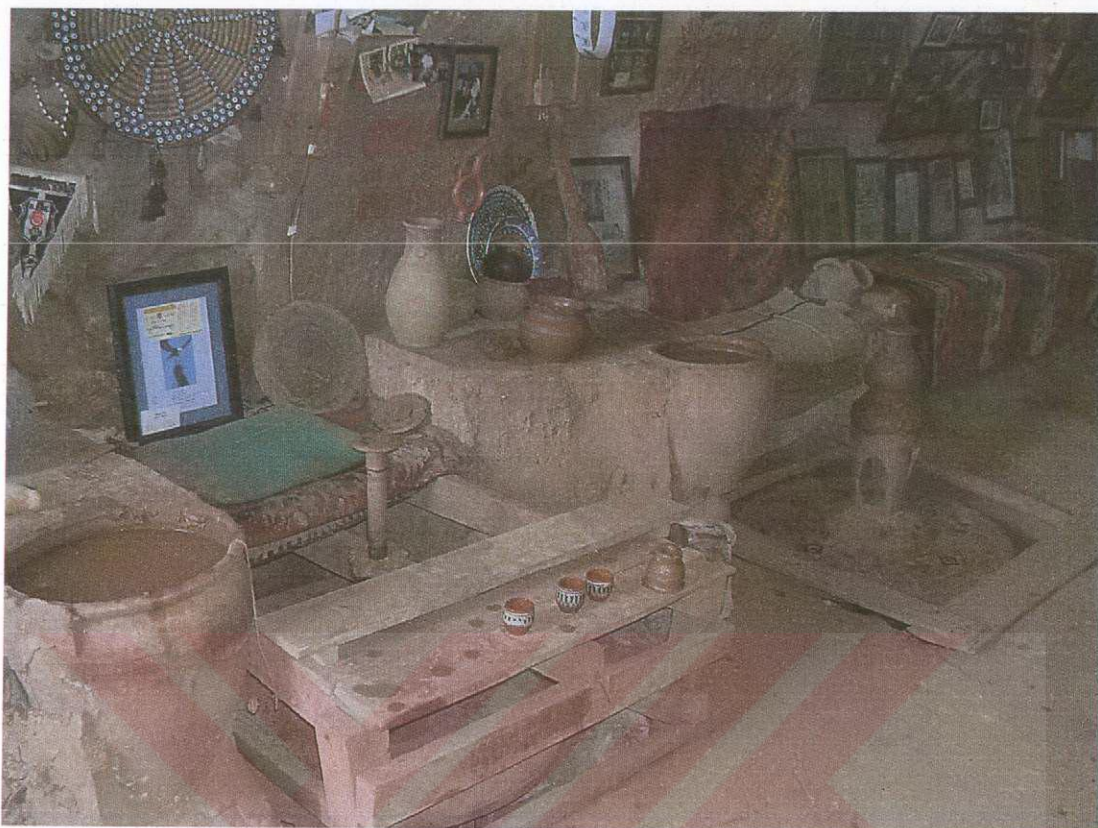

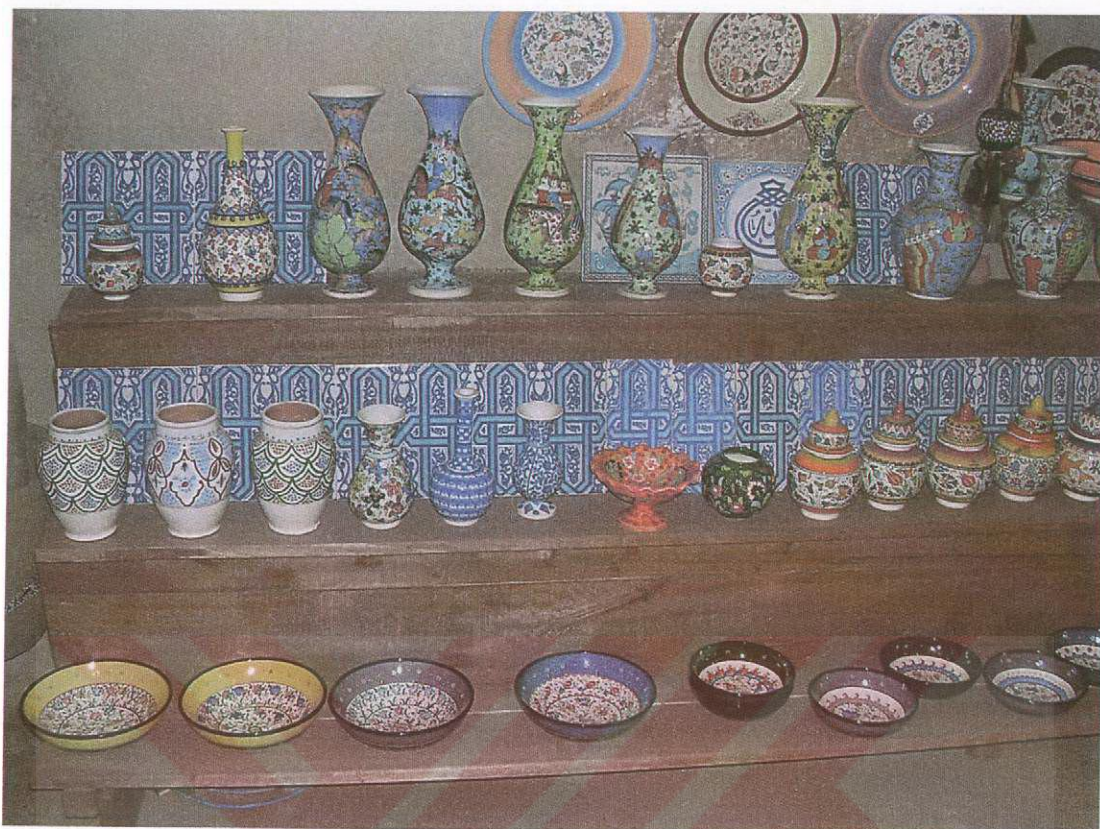

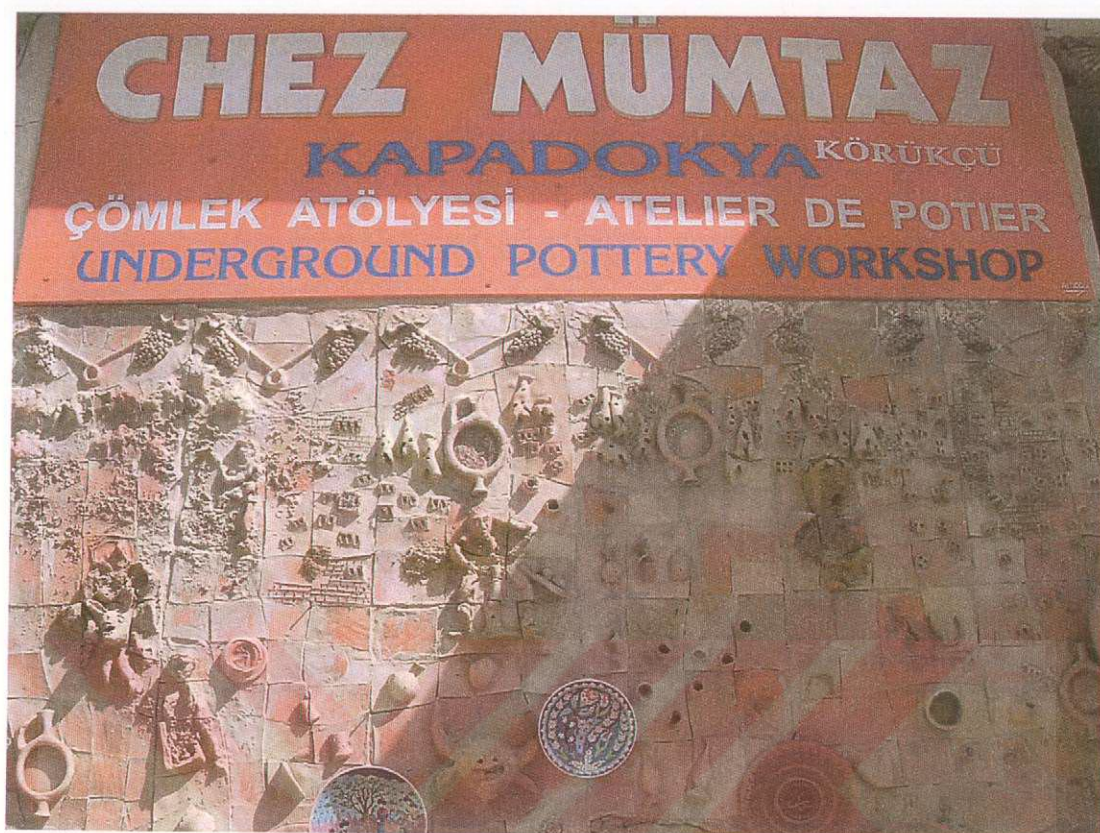

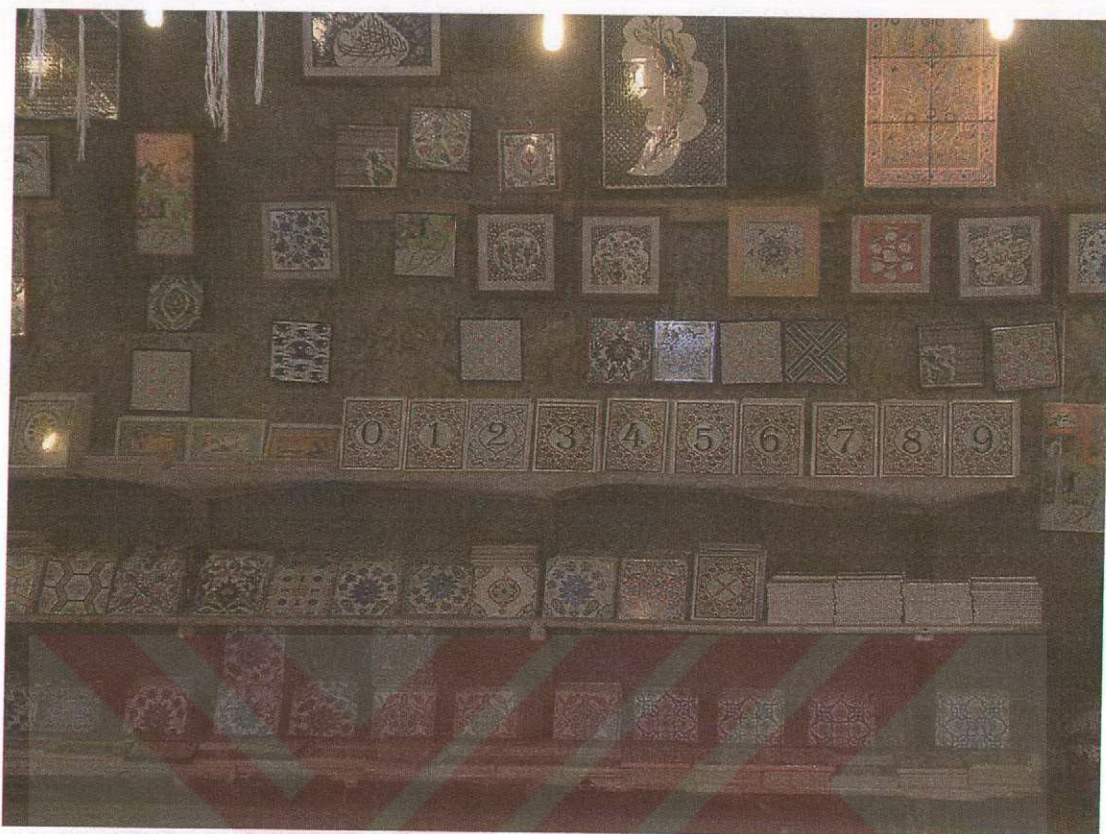

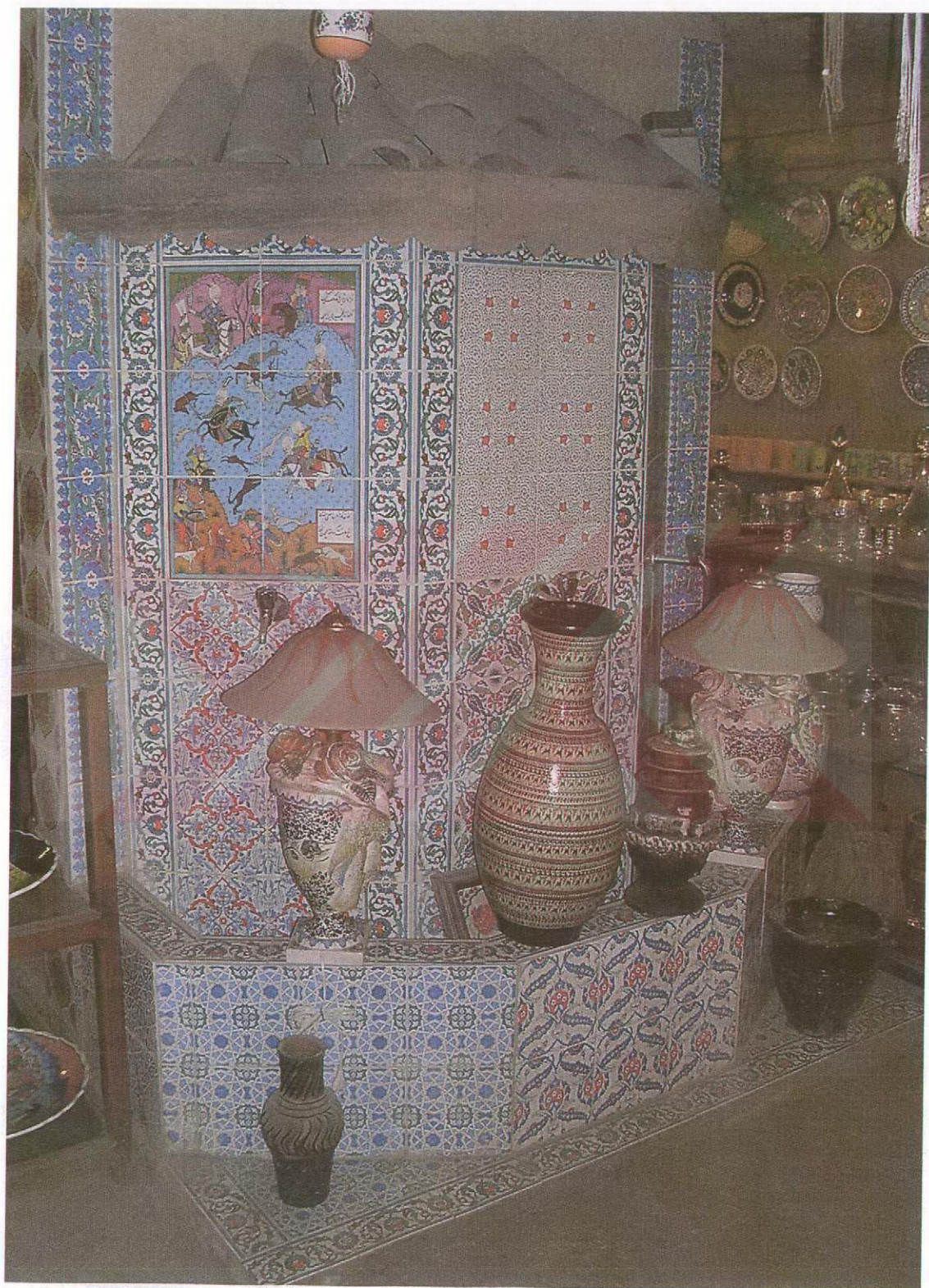
MERKEZE YAKIN BÜYÜK ÇAPLI TURİSTLİK ATÖLYELER

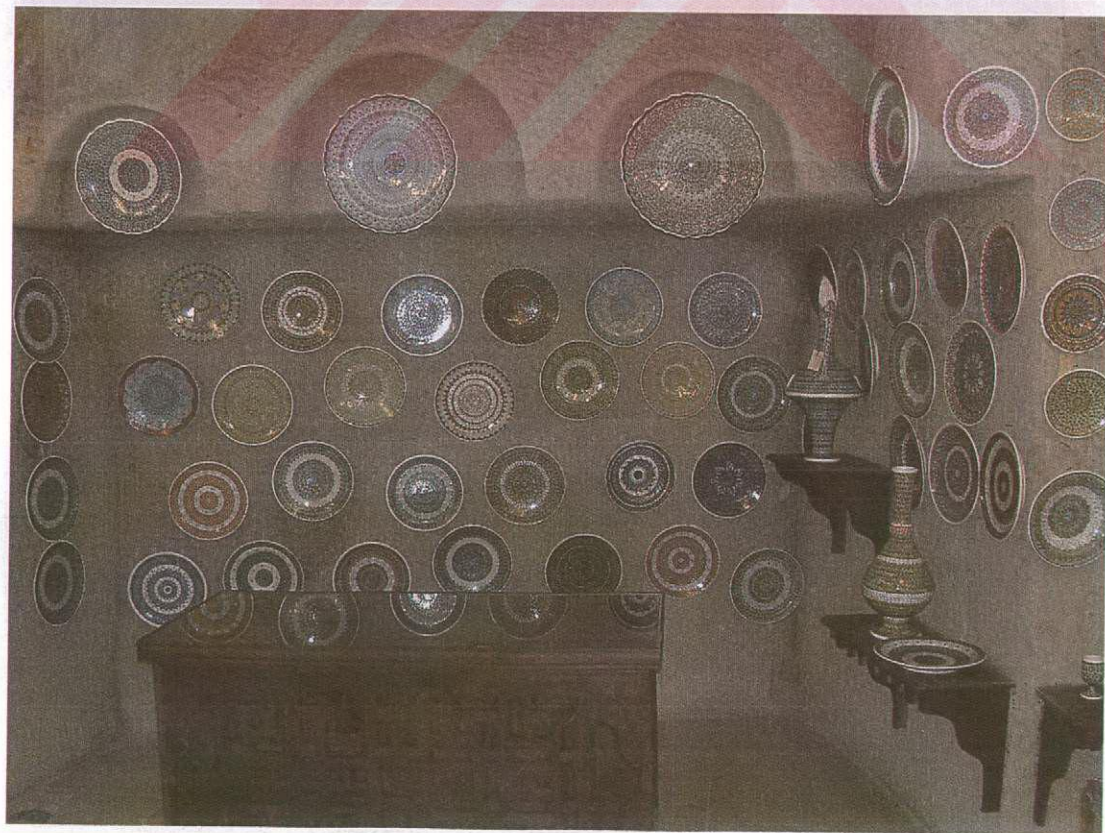

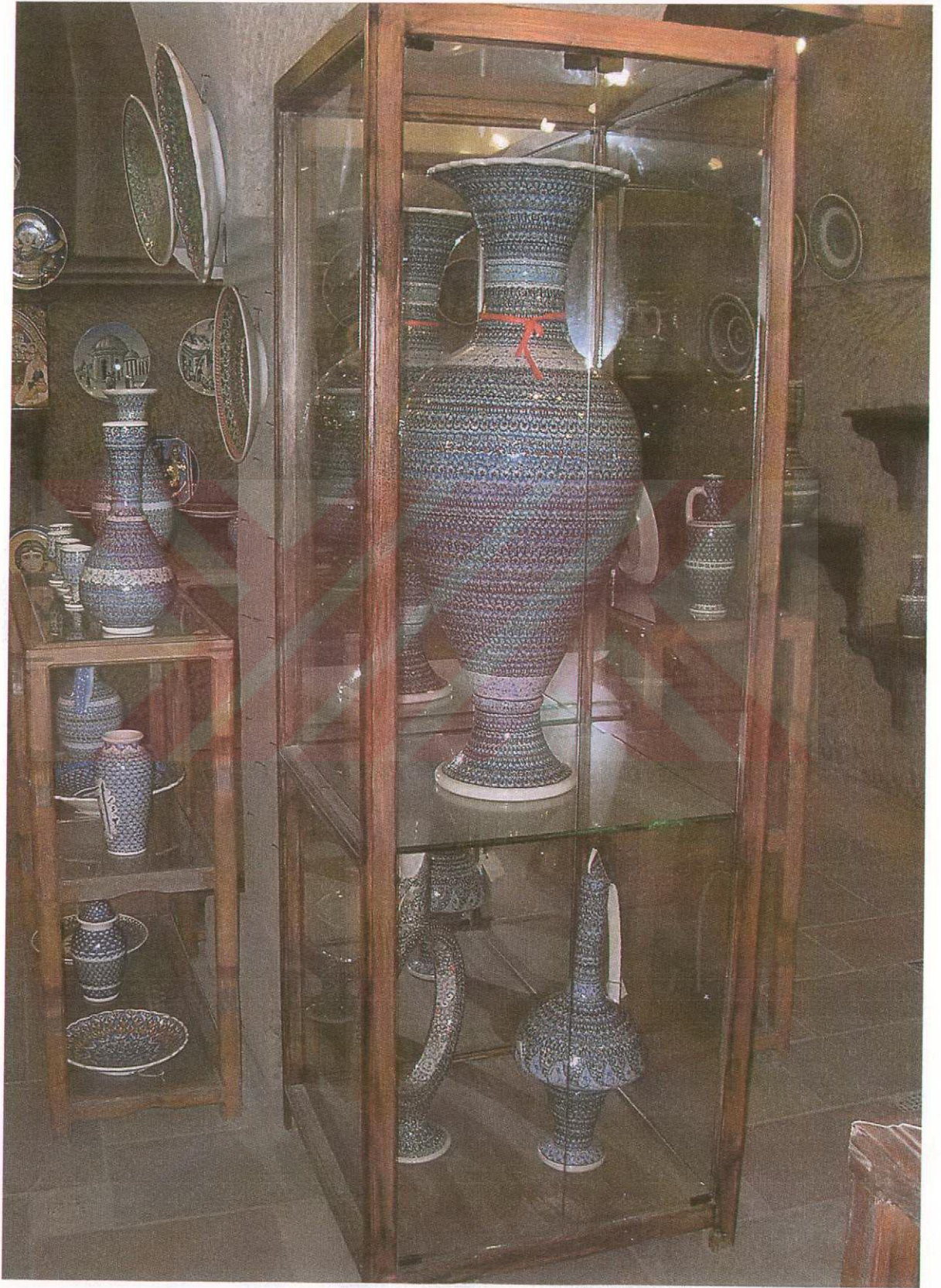

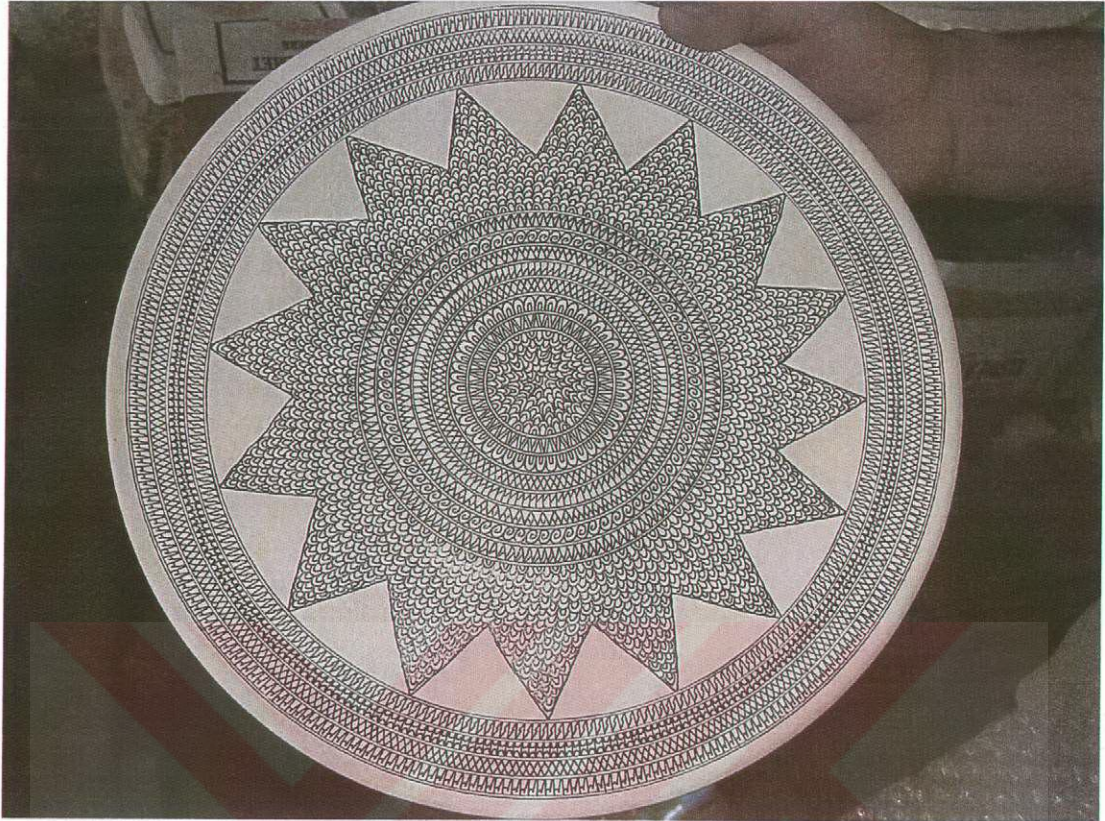

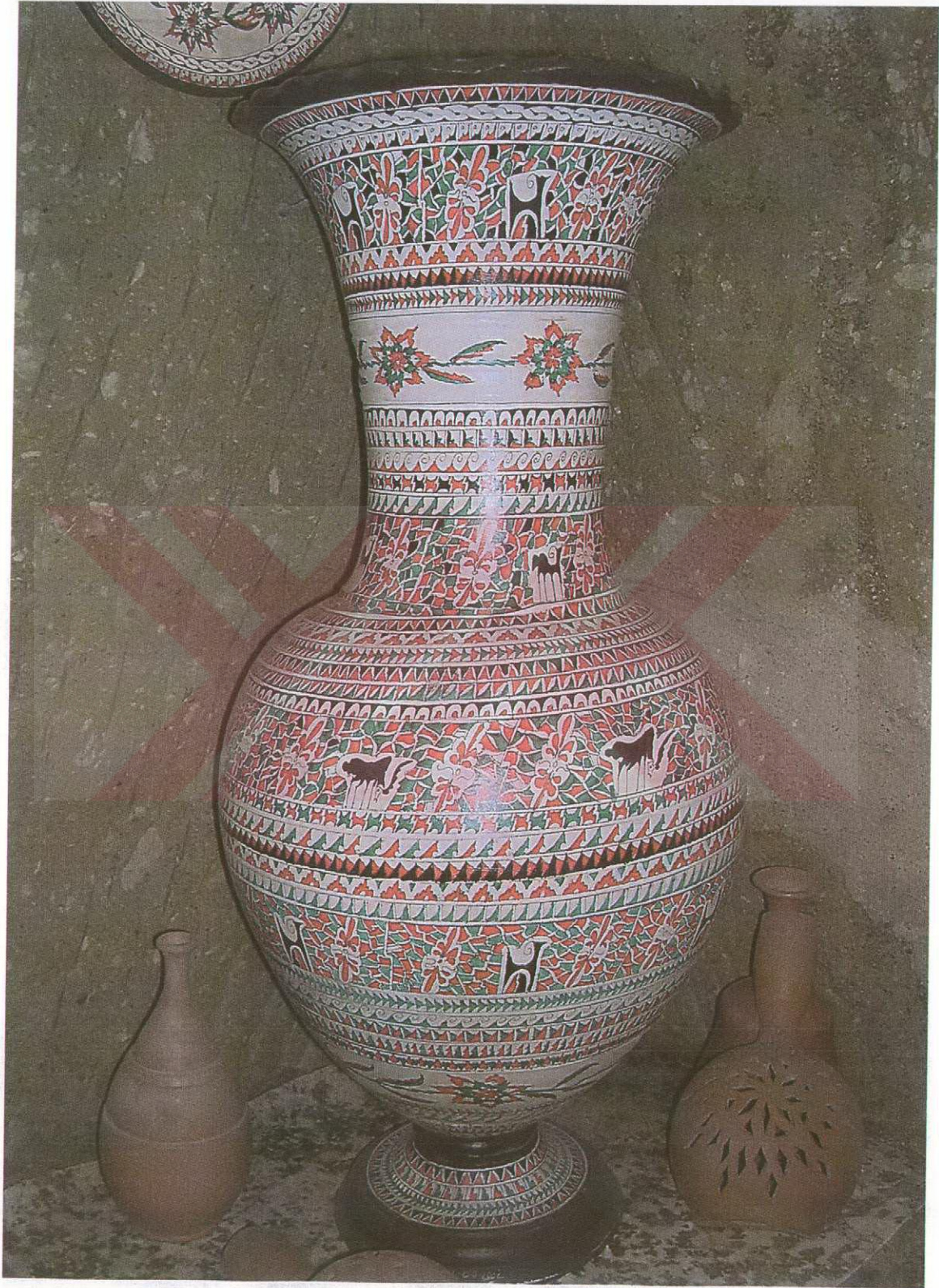

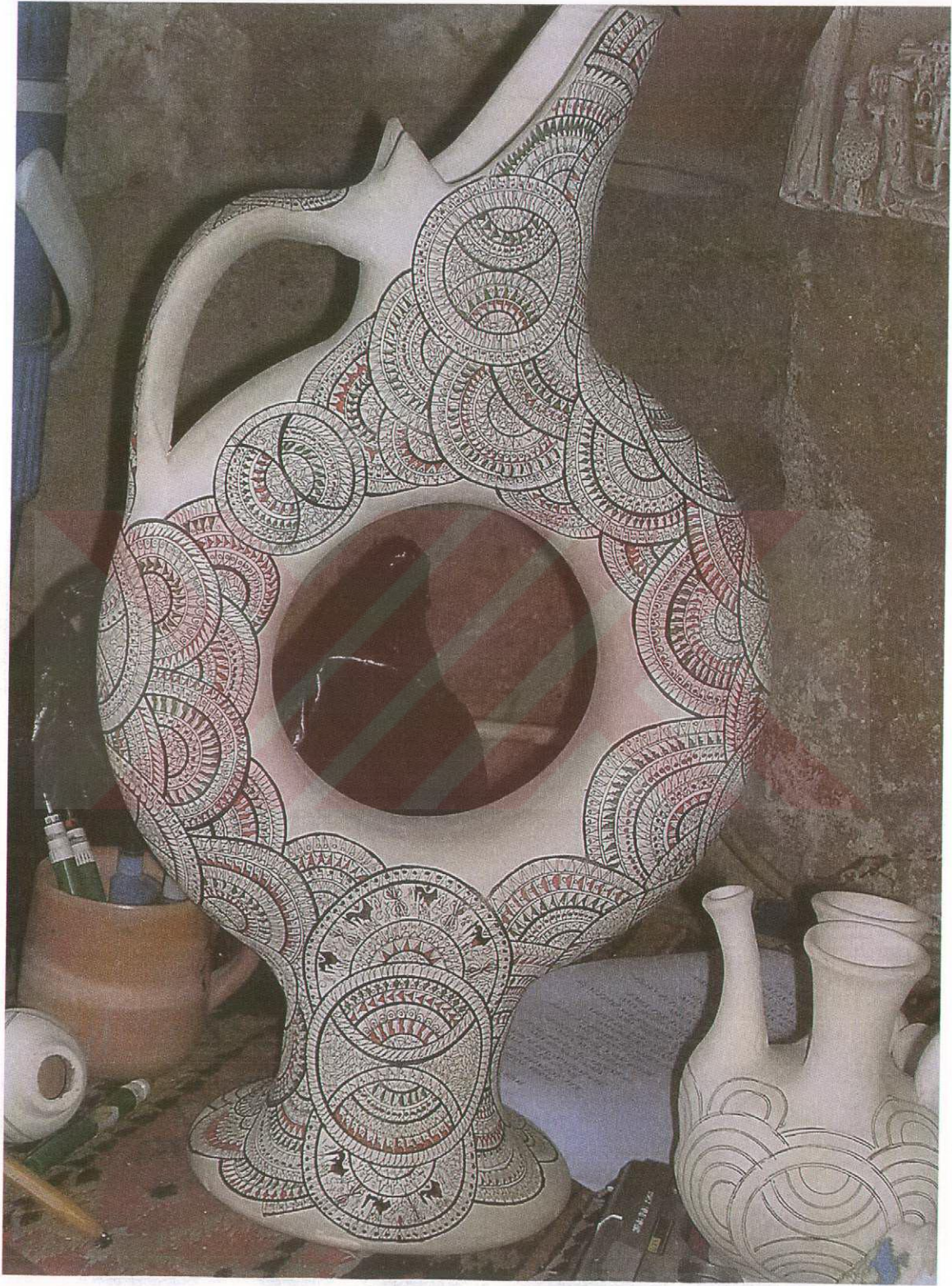

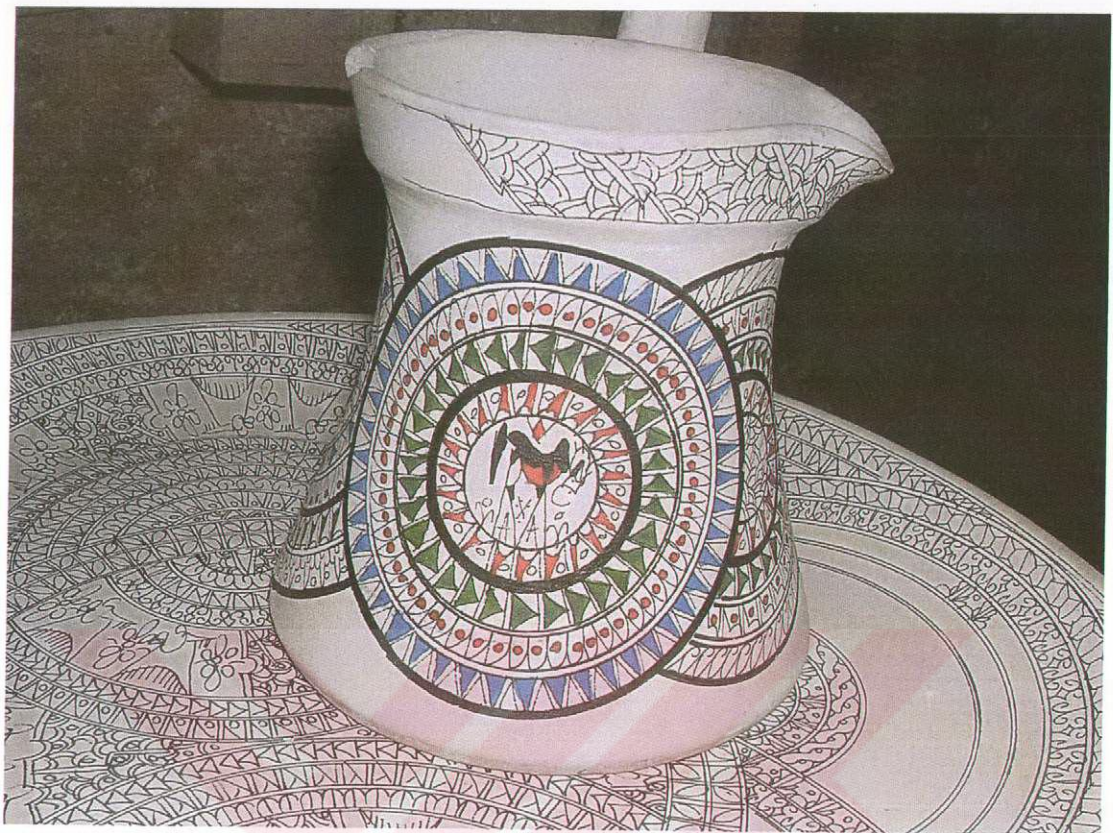

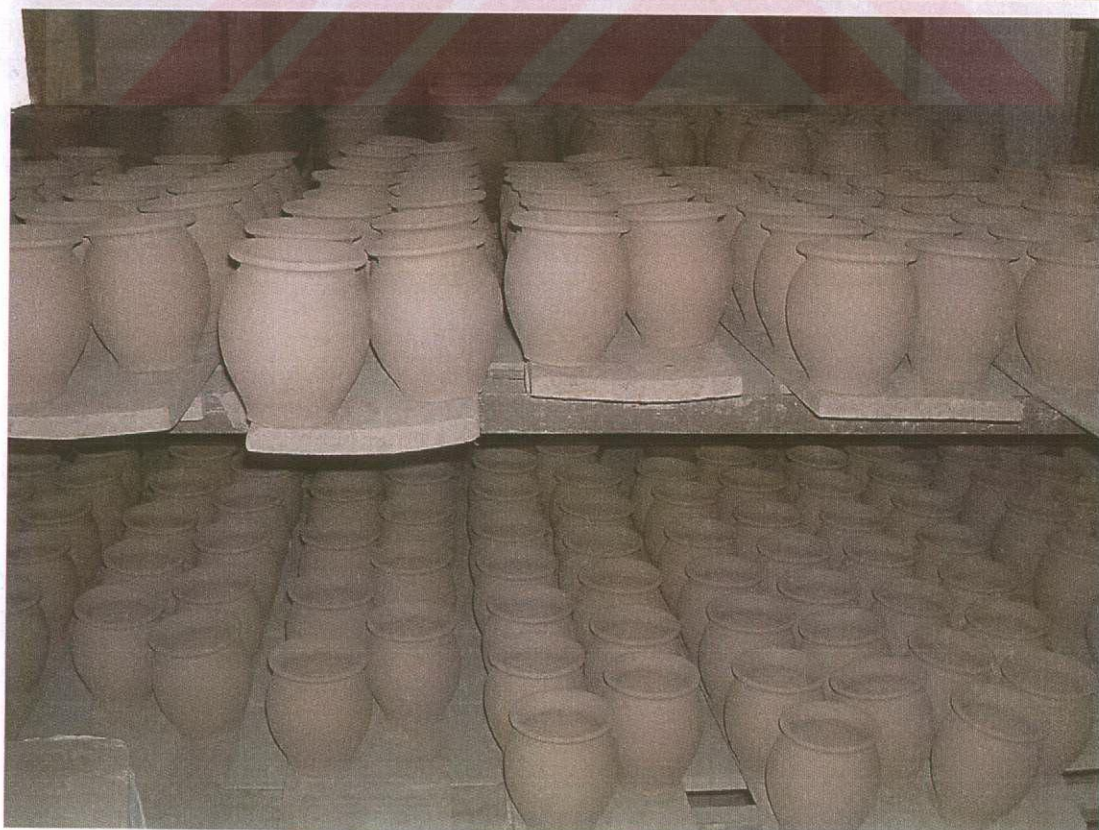
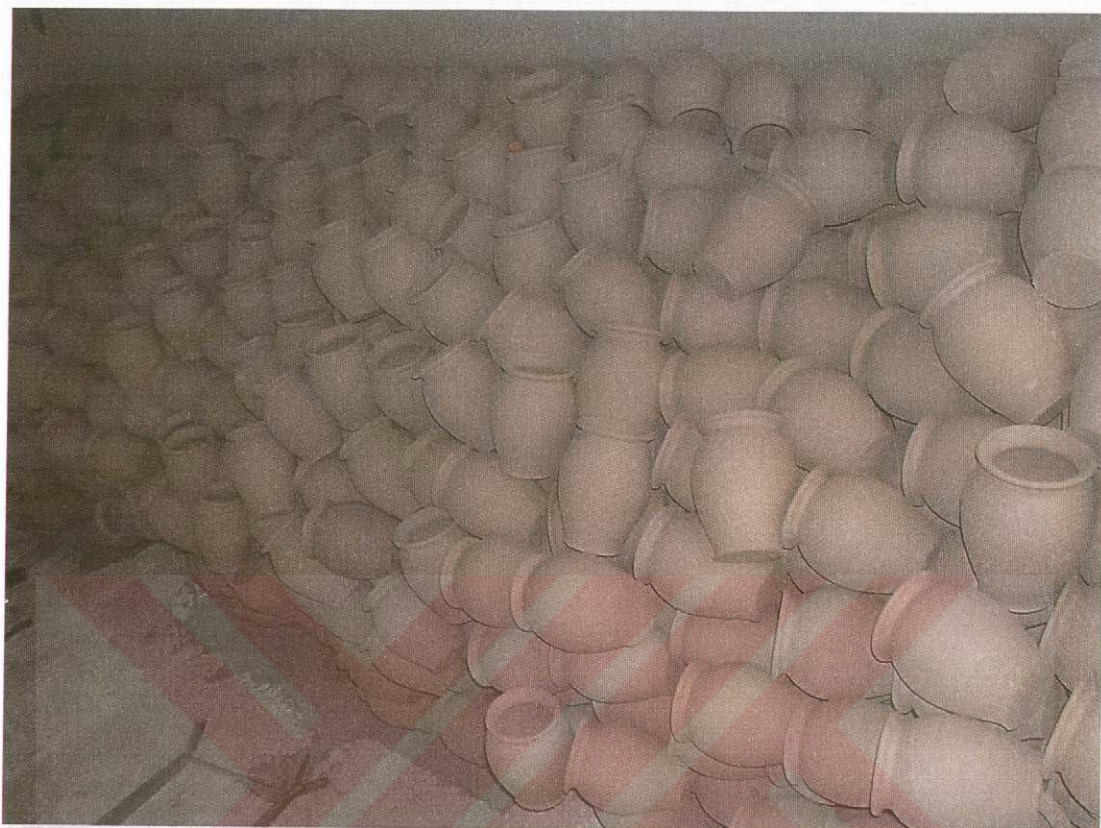

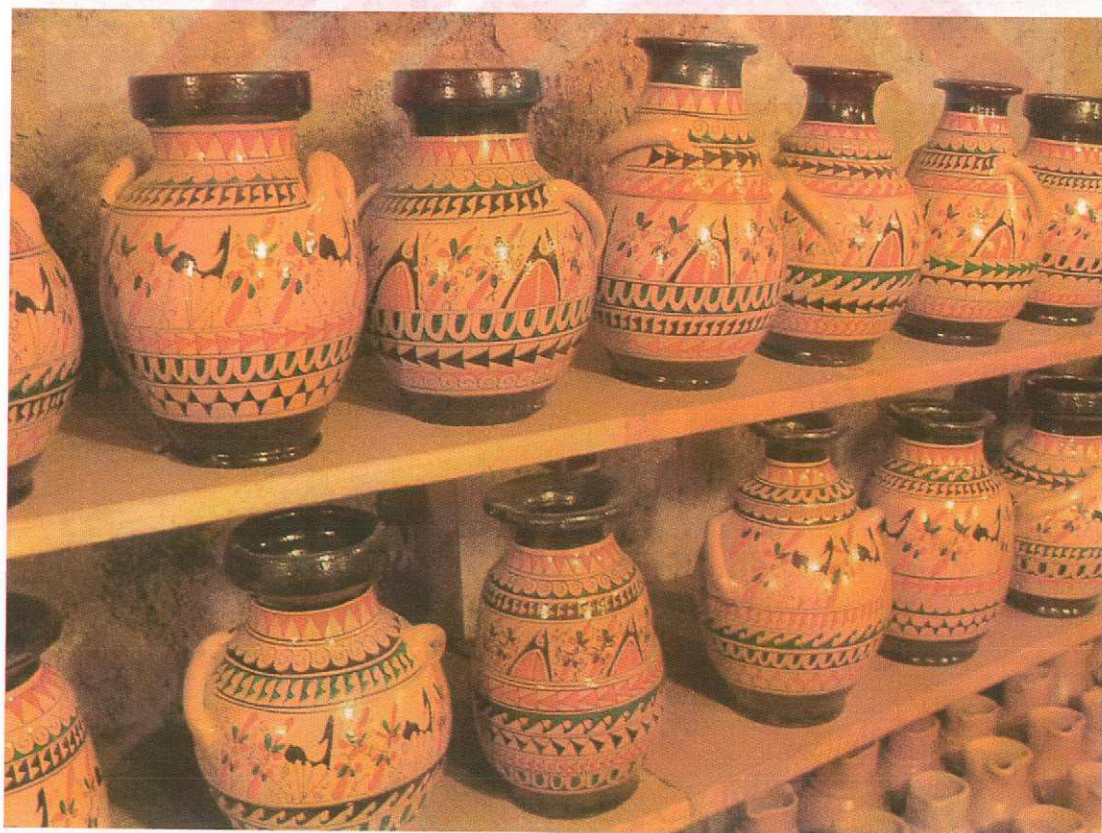
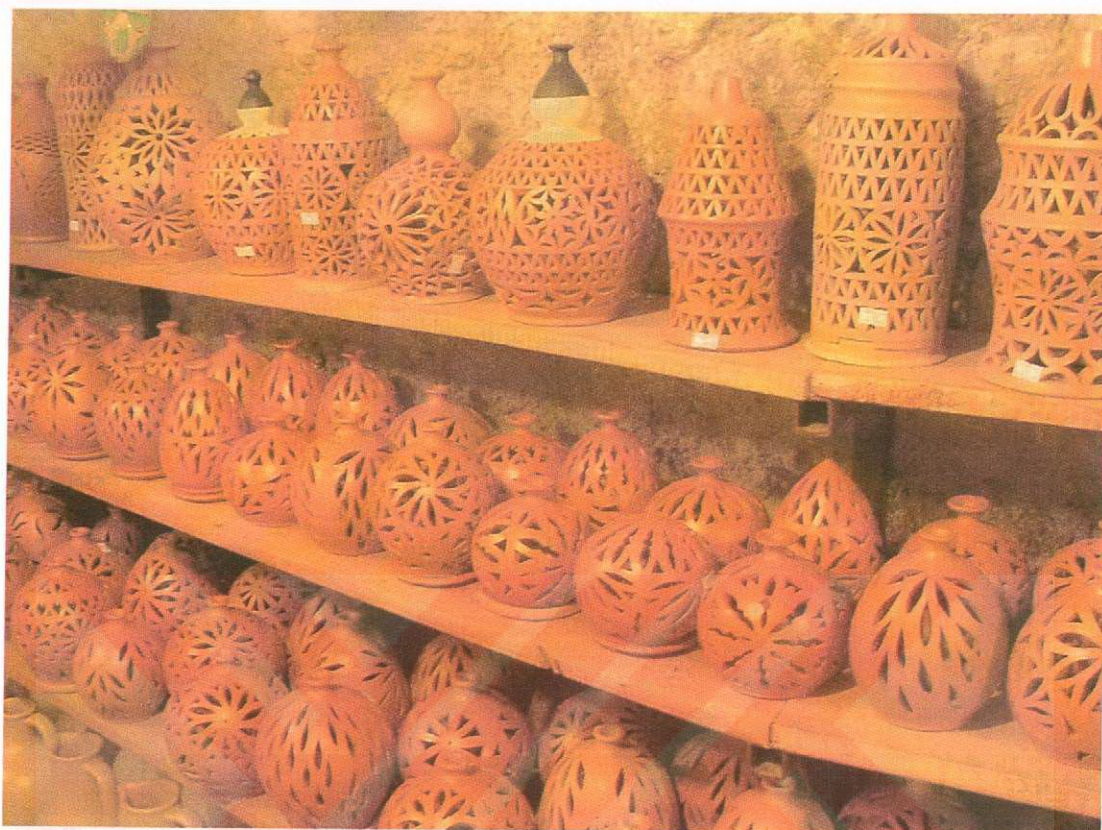

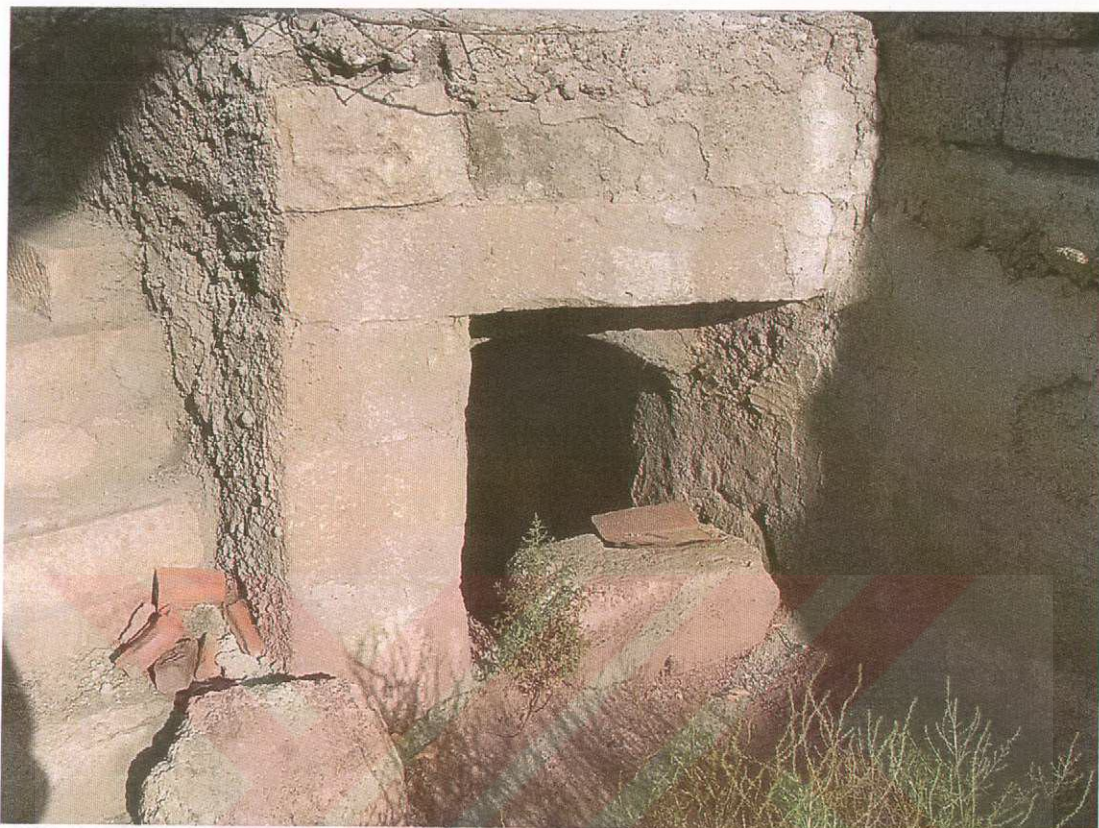

ATÖLYELERİN KULLANDIKLARI FIRINLARIN FOTOĞRAFLARI

MERKEZDEKİ TURİSTLİK ATÖLYELERİN KULLANDIĞI FIRINLAR

SANAYİİ BÖLGESİNDEKİ ATÖLYELERİN KULLANDIKLARI FIRINLAR
(Buradaki Fırınlar Ortak Kullanılmaktadır)

USTA VE ÇIRAKLARIN FOTOĞRAFLARI

